

The background of the entire page is a deep purple color. It is filled with a complex, overlapping pattern of musical notation, including staves, treble clefs, and various notes, rendered in a lighter shade of purple. On the left side, there is a large, dark grey circular graphic that partially overlaps the musical score. Inside this circle, there are two bright yellow musical notes: a quarter note and a half note, both with circular heads. The word "Musiqi" is written in a large, white, sans-serif font across the middle of the page, with the letters "u", "s", "i", and "q" appearing to be on a dark grey horizontal bar.

Musiqi

Metodik
vəsait

8

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

OQTAY RƏCƏBOV
NAZİM KAZIMOV
FİRƏNGİZ HİDAYƏTOVA

Ümumtəhsil
məktəblərinin

8

-ci sinfi üçün

Musiqi fənni üzrə dərsliyin

METODİK VƏSAİTİ

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3	13–14. I yarımdə keçilmiş mövzuların təkrarı	
VIII sinif «Musiqi» fənni üzrə illik planlaşdırma	8	15–16. Sınıf konsertinə hazırlıq	35
Məzmun standartlarının və inteqrasiyanın tətbiqi.....	12	17. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	35
<i>I BÖLMƏ. Bəstəkarların yaradıcılığında xalq musiqisi</i>		<i>III BÖLMƏ. Muğamdan operayadək</i>	
1. Üzeyir Hacıbəylinin operetalarında xalq musiqisi	14	18. Muğam haqqında	36
2. Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında xalq musiqisi	16	19. 20 Yanvar 1990-cı il və muğamlar.....	38
3. Bəstəkar Fikrət Əmirov və simfonik muğamlar	18	20. Not səsləri və muğamlar haqqında.....	40
4. Lendlərdən valsa qədər	20	21. Soltan Hacıbəyovun yaradıcılığında muğam və folklor musiqisi	42
5. Pyotr İliç Çaykovski və xalq musiqisi	22	22. Amerika cazı və Azərbaycan muğamı.....	44
6. Maestro Niyazi və «Rast» simfonik muğamı.....	24	23. Corc Gerşvin və caz	46
7. Tofiq Quliyev və Azərbaycan xalq rəqsləri	26	24. Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı və «Rast» muğam intonasiyaları	48
8. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	27	25. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	49
<i>II BÖLMƏ. Azərbaycan bəstəkarlarının simfonik yaradıcılığında xalq musiqisi</i>		<i>IV BÖLMƏ. Xalq musiqisi və professional musiqilər</i>	
9. Qara Qarayev və dünya xalqlarının musiqisi	28	26. Bülbül və xalq musiqisi	50
10. Süleyman Ələsgərov və «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı	30	27. Rəşid Behbudov və xalq musiqisi.....	52
11. Müslüm Maqomayevin yaradıcılığında xalq musiqisi	32	28. Xalq musiqisi və xalq sənətkarları	54
12. Cahangir Cahangirov və xalq musiqisi	34	29. Muğamdan operayadək.....	56
		30. Zeynəb Xanlarova və Azərbaycan muğamı	58
		31. Müslüm Maqomayev (nəvə) və muğam operası	60
		32. Şövkət Ələkbərova və Azərbaycan muğamı	62
		33. Bəhram Mansurov və muğam operası	64
		34. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	66
		Musiqi repertuarı	67

GİRİŞ

Musiqi kurikulumu və onun xarakterik cəhətləri. Musiqi kurikulumu ümumtəhsil məktəblərində musiqi təlimi və tərbiyəsinin, musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi məqsədlərinin reallaşdırılmasına xidmət etməklə musiqi fənni üzrə ümumtəlim nəticələrinə nail olmaq istiqamətində fəaliyyətləri əhatə edən konseptual xarakterli sənəddir. Bu kurikulumda şagirdlərin cəmiyyətdə incəsənətin rolunu dərk etmələri, onların bədii zövqünün, musiqi üzrə bacarıq və vərdişlərinin inkişafı, fəal dinləyici kimi yetişmələri, mənəvi aləmlərinin zənginləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Musiqi kurikulumu dərsləklərin, fənnin tədrisi metodikasının hazırlanması, tədris materiallarının planlaşdırılması və müəllim hazırlığının təkmilləşdirilməsi üçün hazırlanacaq təlimatların, metodik vasitələrin əsasını təşkil edir.

Tələbyönümlülük, nəticəyönümlülük, şagirdyönümlülük, sistemlilik və inteqrativlik kimi prinsiplərə əsaslanan bu kurikulum şagirdlərin təlim nailiyyətlərini müntəzəm olaraq qiymətləndirməyi, onların inkişafının izlənilməsini nəzərdə tutur, şagirdlərə musiqi təlimi üzrə gündəlik həyatda vacib olan bacarıqların mənimsənilməsinin zəruriliyini şərtləndirir.

Fənnin əhəmiyyəti, məqsəd və vəzifələri. Milli musiqi və mədəniyyət tariximizin, incəsənət sahəsində qədim köklərə malik ənənələrimizin öyrənilməsi, böyüyən nəsildə estetik, hissi-emosional tərbiyənin gücləndirilməsi, ümumi intellektual səviyyənin inkişafı, istedadlı şagirdlərin aşkara çıxarılması kimi əsas tələblərin yerinə yetirilməsində musiqi təlimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Mənəvi-estetik təsirinə, didaktik mahiyyətinə, vətənpərvərlik, humanizm, dostluq ruhunda tərbiyəedici təsir qüvvəsinə görə müstəsna əhəmiyyət kəsb edən bu fənn çox böyük inkişafetdirici imkanlara malikdir. Musiqi təlimi prosesində istinad edilən müxtəlif janrlara aid nümunələr şagird şəxsiyyətinin idraki, psixomotor cəhətdən inkişafına, mənəvi-emosional zənginləşməsinə zəmin yaradır.

Ümumtəhsil məktəblərində musiqi fənninin əsas məqsədi milli və bəşəri sənət nümunələri əsasında şagirdlərdə musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması və inkişafını təmin etməkdən ibarətdir.

«Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurikulumu)» sənədində göstərilmişdir ki, ümumtəhsil məktəblərində musiqi fənninin tədrisi prosesində:

– **İbtidai təhsil pilləsində** şagirdlərin musiqi növlərinin forma, janr, üslub və ifadə vasitələri, xalqımızın musiqi tarixi haqqında ümumi məlumatlarla tanış olmaları, yaradıcı-estetik fəaliyyətlə bağlı (mahnı oxumaq, rəqs etmək və s.) ən sadə və ilkin bacarıqlara yiyələnmələri təmin edilir, onlarda bədii zövq, estetik mədəniyyət, milli musiqi, habelə ümumbəşəri musiqi nümunələrinə maraq, yaradıcılığa meyil, mücərrəd və obrazlı təfəkkür, əməksevərlik və digər keyfiyyətlər formalaşdırılır.

– **Əsas təhsil pilləsində** ibtidai təhsil pilləsi üzrə təyin olunmuş fəaliyyətlər inkişaf etdirilməklə milli musiqi tariximizin ən zəruri məqamları, görkəmli şəxsiyyətləri haqqında məlumatlara, aşıq musiqisi, muğamlar, dünya musiqi mədəniyyətinin geniş yayılmış nümunələri ilə tanışlıq, xorla ifa və vokal vərdişlərinin mənimsənilməsi, musiqini qavrama mədəniyyətinin formalaşdırılması, şagirdlərin səs imkanları, arzu və istəkləri nəzərə alınmaqla ifaçılığa cəlb olunmaları təmin edilir.

VIII sinif «Musiqi» fənni üzrə standartlar

VIII sinfin sonunda şagird:

- Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri (Ü.Hacıbəyli, F.Əmirov, N.Tağızadə-Hacıbəyov, C.Cahangirov, S.Hacıbəyov, F.Əlizadə, C.Verdi, İ.Ştraus, M.Qlinka) və onların geniş yayılmış əsərləri haqqında bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.
- Azərbaycan musiqi folklor nümunələri (mahnı, rəqs), muğam və aşıq havalalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.
- Musiqi əsərlərinin melodiyası, ritmi və onlarda istifadə edilmiş bədii nümunələr haqqında fikir söyləyir.
- Musiqi əsərlərini hissi-emosional cəhətdən dərk etdiyini nümayiş etdirir.
- Dinlədiyi musiqidən yaranan təəssüratlarını müxtəlif formada ifadə edir.
- Mahnını not və mətni ilə oxuyur.
- Fərdi, qrup və kollektiv ifaçılıq bacarığı nümayiş etdirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartlar

1. Musiqi aləmi

Şagird:

1.1. *Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların geniş yayılmış əsərləri haqqında bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*

- 1.1.1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir.
- 1.1.2. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının eyni mövzulu əsərləri haqqında fikirlərini izah edir.
 - 1.2. *Azərbaycan musiqi folklor nümunələri (mahnı, rəqs), muğam və aşığı həvalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
- 1.2.1. Azərbaycan musiqi folkloru nümunələrinin rus bəstəkarlarının yaradıcılığına təsiri barədə münasibətini bildirir.
- 1.2.2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər folklor musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.

2. Emosional dəyərləndirmə

Şagird:

- 2.1. *Musiqi əsərlərinin melodiyası, ritmi və onlardan istifadə edilmiş bədii nümunələr haqqında fikrini nümayiş etdirir.*
- 2.1.1. Azərbaycan bəstəkarlarının instrumental əsərlərinin bədii nümunələrlə əlaqəsini şərh edir.
 - 2.2. *Musiqi əsərlərini hissi-emosional cəhətdən dərk etməyini nümayiş etdirir.*
- 2.2.1. Azərbaycan xalq çalğı alətlərində ifa olunan musiqinin emosional hislərə təsirini izah edir.
- 2.2.2. Muğam musiqisinin emosional hislərə təsirini izah edir.
 - 2.3. *Dinlədiyi musiqidən yaranan təəssüratlarını müxtəlif formada ifadə edir.*
- 2.3.1. Dinlədiyi muğamlar haqqında təəssüratlarını ifadə edir.

3. Musiqi fəaliyyəti

Şagird:

- 3.1. *Mahnını not və mətni ilə oxuyur.*
- 3.1.1. Mahnını birsəsli a kapella (müşayiətsiz) oxuyur.
 - 3.2. *Fərdi, qrup və kollektiv ifaçılıq bacarığı nümayiş etdirir.*
- 3.2.1. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

RESURLAR

Musiqi fənninin mövzularını daha yaxşı qavramaq, mənimsəmək, şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdişlərini formalaşdıraraq inkişaf etdirmək üçün tədris prosesində çox vacib olan resurslardan istifadə etmək lazımdır. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

- məktəblilərin mənimsədikləri bilik, bacarıq və vərdişlər;
- dərslik;
- müəllim üçün metodik vəsait;
- notlar;
- portretlər;
- şəkillər;
- sxem və plakatlar;
- kompüter;
- maqnitofon və disk;
- DVD-pleyer.

VIII sinifdə «Musiqi» dərsinin gündəlik planlaşdırılmasına dair alternativ nümunə

Mövzu: Musiqini xalq yaradır, bəstəkarlar isə onu aranjeman edir

Məzmun standartları: 1.1.1., 1.1.2.

İntegrasiya: Əd.: 1.1.3.

Məqsəd:

1. Musiqini xalqın yaratdığını başa düşür.
2. Bəstəkarların xalq musiqisindən istifadə edərək yeni əsərlər yaratdığı haqqında məlumatlara malik olduğunu göstərir.

İş üsulu: Şaxələndirmə, Venn diaqramı, beyin həmləsi.

Dərsin mərhələləri:

1. Motivasiya

Müəllim Azərbaycan klassik muğamı olan «Şur»un «Maye» hissəsini tar musiqi alətində səsləndirir. Sonra isə F.Əmirovun «Şur» simfonik muğamından «Maye» səsləndirilir. Bundan sonra müəllim şagirdlərə klassik muğamımız olan «Şur» haqqında məlumat verir və qeyd edir ki, bu muğam xalq musiqisi hesab olunur və böyük Azərbaycan bəstəkarı F.Əmirov bu muğamı simfonik orkestr üçün işləməklə musiqi dünyasına yeni bir janr töhfə etdi, beləliklə də, «Simfonik muğam» adlanan bir janr yarandı.

Tədqiqat sualı:

– Dinlədiyiniz bu iki əsərin oxşar və fərqli cəhətləri nədir?

2. Tədqiqatın aparılması

Müəllim üzərində Venn diaqramı çəkilmiş vərəqləri şagirdlərə paylayır və dinlədikləri iki əsərin oxşar və fərqli cəhətlərini orada qeyd etməyi tapşırır.

Şagirdlərə suallar verilir:

– Bu iki əsərdə oxşar cəhətlər hansılardır?

– Bəs fərqli cəhətlər haqqında nə deyə bilərsiniz?

Şagirdlər musiqi nümunələrinin oxşar və fərqli cəhətləri haqqında öz fikirlərini söyləyirlər.

Tapşırıq: «Maye» şöbəsinin melodiyasını notla oxuyun.

3. İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi

Müəllim əvvəlki illərdə dinlənmiş «Simfonik muğamlar»ı yada salır və bu musiqi nümunələri haqqında şagirdlərlə fikir mübadiləsi aparır.

4. Nəticə və ümumiləşdirmə

Muğamı xalq sənətkarları yaratsa da, simfonik muğamları bəstəkarlar yaradırlar.

5. Yaradıcı tətbiqetmə

Müəllim şagirdlərə bəstəkar Emin Sabitoğlunun şair İbrahim Kəbirinin sözlərinə yazdığı «Şur» muğamına əsaslanan «Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısını öyrədir.

Tapşırıq: Mahnını notla oxuyun.

6. Qiymətləndirmə və ya refleksiya

Dərs ümumiləşdirilir:

– Uşaqlar, biz musiqinin xalq və bəstəkar tərəfindən yaradılması ilə əlaqədar bilikləri mənimsədik. Bunun üçün hansı əsərlərdən istifadə etdik?

VIII sinif «Musiqi» fənni üzrə illik planlaşdırma

Tədris vahidi	№	Dərsin mövzusu	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənəcək musiqi nümunələri və onların müəlliflərinin adı	Saat
I. Bəstəkarların yaradıcılığında xalq musiqisi	1.	Üzeyir Hacıbəylinin operettalarında xalq musiqisi	1. «Bayram günü» – Ü.Hacıbəyli, M.Seyidzadə 2. «Hüsnü bağında» – Azərbaycan xalq mahnısı	1. «Darçını». Azərbaycan xalq rəqsi 2. Ü.Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun» operettasından «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»	1
	2.	Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında xalq musiqisi	1. «Bayram günü» – Ü.Hacıbəyli, M.Seyidzadə. 2. Ü.Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Müqəddimə»	1. «Cəngi» Azərbaycan xalq hərbi rəqsi 2. Ü.Hacıbəyli. «Koroğlu» operasından «Cəngi»	1
	3.	Bəstəkar Fikrət Əmirov və simfonik muğamlar	1. F.Əmirov. «Sevil» operasından «Laylay» 2. «Şur» simfonik muğamının «Müqəddimə» şöbəsindən bir parça	1. Klassik Azərbaycan «Şur» muğamından «Maye-Şur» 2. F.Əmirov. «Şur» simfonik muğamından «Maye-Şur»	1
	4.	Lendlərdən valsa qədər	1. «Mehriban diyar, Azərbaycan» – V.P.Solovyov-Sedoy və T.Quliyev, K.Simonov (tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə) 2. Q.Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Vals» (bir parça)	1. İ.Ştraus. «Vyana meşəsinin nağılı» valsı	1
	5.	Pyotr İliç Çaykovski və xalq musiqisi	1. «Mehriban diyar, Azərbaycan» – S.Sedoy və T.Quliyev, K.Simonov (tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə) 2. «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» – rus xalq mahnısı	1. P.İ.Çaykovski. «IV simfoniya»nın «Final» hissəsindən bir parça	1
	6.	Maestro Niyazi və «Rast» simfonik muğamı	1. «Vətən haqqında mahnı» – Niyazi, S.Rüstəm. 2. «Rast» simfonik muğamının «Gərayi» şöbəsindən bir parça	1. Niyazi. «Rast» simfonik muğamının «Maye» şöbəsindən bir parça 2. «Rast» klassik Azərbaycan muğamının «Maye» şöbəsindən bir parça	1
	7.	Tofiq Quliyev və Azərbaycan xalq rəqsləri	1. «Vətən haqqında mahnı» – Niyazi, S.Rüstəm 2. «Qaytağ» Azərbaycan xalq rəqsindən bir parça	1. T.Quliyev. «Qaytağ» fortepiano pyesi 2. «Qaytağ» Azərbaycan xalq rəqsi	1
	8.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə			

Tədris vahidi	№	Dərsin mövzusu	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənəcək musiqi nümunələri və onların müəlliflərinin adı	Saat
II. Azərbaycan bəstəkarlarının simfonik yaradıcılığında xalq musiqisi	9.	Qara Qarayev və dünya xalqlarının musiqisi	1. «Gənclik mahnısı» – Q.Qarayev, Y.Dolmatovski 2. Q.Qarayev. «İldırımli yollarla» baletindən melodiya	1. Q.Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Slavyan gözəli» 2. Q.Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Gözəllər gözəli»	1
	10.	Süleyman Ələsgərov və «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı	1. «Aman, ovçu». Azərbaycan xalq mahnısı 2. «Küçələrə su səpmişəm» – Azərbaycan xalq mahnısı	S.Ələsgərov. «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamından bir parça	1
	11.	Müslüm Maqomayevin yaradıcılığında xalq musiqisi	1. M.Maqomayev. «Nərgiz» operası. «Nərgizin ariyası»ndan bir parça 2. M.Maqomayev «Nərgiz» operası. I pərdədən «Qızlar xoru»ndan bir parça	M.Maqomayev. «Nərgiz» operası. I pərdədən «Nərgizin ariyası»ndan bir parça	1
	12.	Cahangir Cahangirov və xalq musiqisi	1. «Qarabağ» – C.Cahangirov, R.Zəka 2. «Bu gün ayın üçüdür» – Azərbaycan xalq mahnısı	C.Cahangirov. «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert»in III hissəsindən bir parça	1
	13–14.	I yarımdə keçilmiş mövzuların təkrarı			2
	15–16.	Sınıf konsertinə hazırlıq			2
	17.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə			1
III. Muğamdan operayadək	18.	Muğam haqqında	1. «Ananın oğluna nəsihəti» – Ü.Hacıbəyli, M.Bayramov 2. «Şüştər» muğamından «Şüştər» təsnifi	1. «Şüştər» muğamından «Bərdaşt» 2. A.Məlikov. «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi»	1
	19.	20 yanvar 1990-cı il və muğamlar	1. «Ananın oğluna nəsihəti» – Ü.Hacıbəyli, M.Bayramov 2. «Hümayun» muğamının səs sırası	1. «Hümayun» Azərbaycan klassik muğamından bir parça 2. O.Rəcəbov. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən «Rekviyem» adlanan VII hissə	1
	20.	Not səsləri və muğamlar haqqında	1. «Bizim həyəət» – F.Əmirov, T.Elçin 2. C.Cahangirov. «Arazın o tayında» simfonik poemasının girişindən bir parça	1. «Hümayun» muğamından «Bərdaşt» şöbəsi 2. Ü.Hacıbəyli. «Aşıqsayağı». Fortepiano triosunun ifasında	1

Tədris vahidi	№	Dərsin mövzusu	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənəcək musiqi nümunələri və onların müəlliflərinin adı	Saat
III. Muğamdan operayadək	21.	Soltan Hacıbəyovun yaradıcılığında muğam və folklor musiqisi	1. «Laylay» – S.Hacıbəyov, M.Seyidzadə 2. S.Hacıbəyov. «Gülşən» baletindən «Pambıq yığımı»	S.Hacıbəyov. «Karvan» simfonik lövhəsindən bir parça	1
	22.	Amerika cazı və Azərbaycan muğamı	1. «Günəşə yollar çək» – A.Dadaşov, N.Kəsəmənli. 2. V.Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesindən melodiya	V.Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesi	1
	23.	Corc Gerşvin və caz	1. «Günəşə yollar çək» – A.Dadaşov, N.Kəsəmənli. 2. C.Gerşvin «Blyuz tonlarında rapsodiya»	C.Gerşvin. «Blyuz tonlarında rapsodiya»	1
	24.	Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı və «Rast» muğam intonasiyaları	1. «Günəşə yollar çək» – A.Dadaşov, N.Kəsəmənli. 2. «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı	1. Ü.Hacıbəyli. «Əsli və Kərəm» operasından «Qızlar xoru» 2. Q.Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Adajio»	1
	25.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə			1
IV. Xalq musiqisi və professional musiqilər	26.	Bülbül və xalq musiqisi	«Evləri var xana xana». Azərbaycan xalq mahnısı	1. Ü.Hacıbəyli. «Koroğlu» operasının III pərdəsindən «Koroğlunun ariyası» 2. «Mən aşiq». Azərbaycan xalq mahnısı	1
	27.	Rəşid Behbudov və xalq musiqisi	1. «Küçələrə su səpmişəm». Azərbaycan xalq mahnısı 2. «Evləri var xana xana». Azərbaycan xalq mahnısı	1. F.Əmirov. «Sevil» operasından «Balaşın ariyası» 2. «Gözəlim sənsən». Azərbaycan xalq mahnısı	1
	28.	Xalq musiqisi və xalq sənətkarları	«Şuşanın dağları». Xan Şuşinski	1. «Qarabağ şikəstəsi» zərbimüğamından bir parça 2. F.Əlizadə. «Həbilsayağı»	1
	29.	Muğamdan operayadək	1. «Bu gələn yara bənzər». Azərbaycan xalq mahnısı. 2. «Nə gözəldir Azərbaycan!» – E.Sabitoğlu, İ.Kəbirli	Ü.Hacıbəyli «Leyli və Məcnun» operasından «Uvertüra»	1

Tədris vahidi	№	Dərsin mövzusu	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənəcək musiqi nümunələri və onların müəlliflərinin adları	Saat
	30.	Zeynəb Xanlarova və Azərbaycan muğamı	1. «Nə gözəldir Azərbaycan!» – E.Sabit-oğlu, İ.Kəbirli 2. Ü.Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salamin dueti»ndən bir parça	1. «Çahargah» muğamından bir parça. İfa edir Z.Xanlarova. 2. Ü.Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salamin dueti»	1
	31.	Müslüm Maqomayev (növə) və muğam operası	1. «Azərbaycan» – M.Maqomayev, N.Xəzri 2. «Şən Azərbaycan» P.Bülbüloğlu, M.Əliyev	1. M.Maqomayev. «Şah İsmayıl» operasından «Aslan şahın ariyası» 2. Cüzeppe Verdi. «Riqoletto» operasından «Hersoqun ariyası»	1
	32.	Şövkət Ələkbərova və Azərbaycan muğamı	«Şirin dil» – Emin Sabitoğlu, Kərkük bayatıları	1. «Qarabağ şikəstəsi». İfa edir Ş.Ələkbərova 2. C.Cahangirov. «Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça	1
	33.	Bəhram Mansurov və muğam operası	1. «Gəldim» – Azərbaycan xalq mahnısı 2. «Rast» muğamından «Hüseyni» rəngi	1. «Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça. İfa edir B.Mansurov 2. Ü.Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Elçilik» səhnəsi	1
	34.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə			1

Qiymətləndirmə cədvəli

№	Meyarlar	Qruplar			
		I (zəif)	II (orta)	III (yaxşı)	IV (əla)
1.	Öz fikrini bildirir				
2.	Musiqi nümunələrini fərqləndirir				
3.	Mövzu üzrə nəticə çıxarır				
4.	Təqdimat edir				
5.	Mahnının melodiyasını təmiz oxuyur				
6.	Rəqs edir, musiqinin ritmini tutur				
7.	Xanə ölçülərini, mahnının tonallığını təyin edir				
8.	Musiqinin quruluşu və xarakterini təyin edir				

Məzmun standartlarının və inteqrasiyanın tətbiqi

Alt standartlar	Mövzular		Məzmun standartları								İnteqrasiya				
			1.1.		1.2.		2.1.	2.2.		2.3.	3.1.	3.2.	Fən-daxili	Fənlərarası	
	1.1.1.	1.1.2.	1.2.1.	1.2.2.	2.1.1.	2.2.1.	2.2.2.	2.3.1.	3.1.1.	3.2.1.	Əd.	H.B.		T.İ.	
	1.			1.2.2.	2.1.1.					3.2.1.	2.2.1.	1.1.2	3.2.2.		
	2.	1.1.1.		1.2.2.						3.2.1.	2.2.1.	1.1.2	3.2.2.		
	3.	1.1.1.		1.2.2.						3.2.1.		1.1.2			
	4.	1.1.1.		1.2.1.		2.1.1.				3.2.1.	3.2.1.	1.1.2	3.2.2.		
	5.	1.1.1.	1.1.2.						3.1.1.	3.2.1.		1.1.2	3.2.2.	2.1.2.	
	6.	1.1.1.		1.2.2.					3.1.1.	3.2.1.	2.2.1.	1.1.2	3.2.2.	2.1.2.	
	7.	1.1.1.		1.2.2.					3.1.1.	3.2.1.		1.1.2	3.2.2.		
	8.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə													
	9.	1.1.1.		1.2.1.					3.1.1.	3.2.1.		1.1.2	3.2.2.		
	10.	1.1.1.		1.2.2.			2.2.2.			3.2.1.	2.2.1.	1.1.2	1.2.1.	2.1.2.	
	11.	1.1.1.		1.2.1.						3.2.1.		1.1.2			
	12.	1.1.1.		1.2.1.	1.2.2.					3.2.1.		1.1.2		2.1.2.	
	13–14.	I yarımdə keçilmiş mövzuların təkrarı													
	15–16.	Sınıf konsertinə hazırlıq													
	17.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə													
	18.			1.2.1.	1.2.2.			2.2.2.			3.2.1.	2.2.2.	1.1.2	3.2.2.	1.3.1.
	19.	1.1.1.			1.2.2.		2.2.1.	2.2.2.			3.2.1.	2.2.2.	1.1.2	3.2.2.	2.1.2.
	20.	1.1.1.			1.2.2.		2.2.1.		2.3.1.	3.1.1.	3.2.1.	2.2.2.	1.1.2		
	21.	1.1.1.			1.2.2.	2.1.1.				3.1.1.		2.2.2.	1.1.2		2.1.2.
	22.		1.1.2.		1.2.2.			2.2.2.			3.2.1.		1.1.2		2.1.2.
	23.	1.1.1.									3.2.1.		1.1.2		
	24.	1.1.1.			1.2.2.		2.2.1.				3.2.1.		1.1.2		

A l t s t a n d a r t l a r	Məzmun standartları										İnteqrasiya			
	1.1.		1.2.		2.1.	2.2.		2.3.	3.1.	3.2.	Fən- daxili	Fənlərarası		
	1.1.1.	1.1.2	1.2.1.	1.2.2.	2.1.1.	2.2.1.	2.2.2.	2.3.1.	3.1.1.	3.2.1.		Əd.	H.B.	T.İ.
25.	Kıçık Summativ Qiymətləndirmə													
26.	1.1.1.					2.2.1.		2.3.1.		3.2.1.		1.1.2		
27.	1.1.1.					2.2.1.				3.2.1.		1.1.2		
28.	1.1.1.			1.2.2.				2.3.1		3.2.1.	2.2.1.	1.1.2		
29.	1.1.1.			1.2.2.				2.3.1.	3.1.1.	3.2.1.		1.1.2		
30.	1.1.1.				2.1.1.	2.2.1.		2.3.1.		3.2.1.		1.1.2		
31.	1.1.1.								3.1.1.	3.2.1.		1.1.2		
32.	1.1.1.				2.1.1.		2.2.2.			3.2.1.		1.1.2		
33.	1.1.1						2.2.2.		3.1.1.		2.2.1.	1.1.2		
34.	Kıçık Summativ Qiymətləndirmə													

1. ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN OPERETTALARINDA XALQ MUSIQISI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində istifadə olunmuş xalq musiqisinə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində ikisəsli oxuyur.
3. Musiqi əsərlərinin bədii nümunələrlə əlaqəsini şərh edir.

Bu mövzunun öyrənilməsində Venn diaqramı, müqayisə, müzakirə və beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər Ü.Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasından Məşədi İbad və xorun ifasında marş tempində yazılmış «Çox sağ olun, iş düzəldiniz» sözləri ilə başlayan musiqi nümunəsinin təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

«Darçını» Azərbaycan xalq rəqsi dinlənildikdən sonra müəllim Ü.Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasından «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»ni səsləndirir.

3

Tədqiqat sualı kimi «*Dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunəsi arasında hansı oxşar və fərqli cəhətlər vardır?*» – verilə bilər.

Tədqiqatı aparmaq üçün müəllim sinfi 2 qrupa bölür və lövhədə üzərində Venn diaqramı olan plakata asır. I qrup «Darçını» rəqsinin duetlə fərqli cəhətlərini, II qrup duetlə «Darçını» rəqsinin oxşar cəhətlərini müəyyənləşdirirlər və onları Venn diaqramında qeyd edirlər.

Məlum olur ki, «Darçını» rəqsi ilə dinlənən duetin melodiyaları eynidir. Yəni bəstəkar Azərbaycan xalq rəqsi olan «Darçını»dan özünün «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasında istifadə etmişdir.

1-ci MÖVZU

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN OPERETTALARINDA XALQ MUSIQISI

Uzeyir Hacıbəyli

Dahi bəstəkar Uzeyir Hacıbəyli əsərlərində xalq musiqisi nümunələrindən istifadə etmişdir. «Arşın mal alan» (1913) operettasında ifa edilən «Süleymani» rəqsi Azərbaycan xalq rəqsidir. «O olmasın, bu olsun» (1910) operettasında səslənən «Hamamın içində» musiqi nümunəsi isə aşıq mahnıdır. Bu operettadakı «Məşədi İbad»ın mahnısında «Uzundərə», «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»ndə isə «Darçını» Azərbaycan xalq rəqslərinin melodiyalarından istifadə etmişdir. «Məşədi İbad, Gülnaz və Sənəmin trionu» isə «Hüsnü bağında» xalq mahnısının melodiyası əsasında yazılmışdır.

«Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»

1

Musiqi dinləyərkən müqayisə edək
«Darçını». Azərbaycan xalq rəqsi
Uzeyir Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun» operettasından «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

«Darçını» Azərbaycan xalq rəqsi

Oxşar

Melodiyalar eynidir.

Fərqli

«Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»

2

1. Instrumental ifadə səslənir.
2. Melodiya tar musiqi alətində ifa edilir.
3. Müşayiətçi ritm qrupudur.

1. Simfonik orkestrin ifasında səslənir.
2. Əsərin melodiyası iki kişi səsi vasitəsilə ifa olunur.
3. Müşayiətçi simfonik orkestridir.

8

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mövzu ilə əlaqədar Ü.Hacıbəylinin öz əsərində istifadə etdiyi digər xalq musiqi nümunələri haqqında fikir söyləyir.

2. Dinlənilmiş musiqi əsərlərinin ritmini əl çalmaqla tutur.

Sınıfdə mövzuya uyğun olaraq informasiya mübadiləsi aparılır. Dinlənilmiş iki musiqi nümunəsinin templəri arasında olan uyğunluq müəyyənləşdirilir. Belə bir nəticəyə gəlinir ki, bəstəkarlar həmşə xalq musiqisindən ilhamlanaraq yeni əsərlər, yeni musiqi obrazları yaratmışlar.

4

Yuxarıda göstərilənlərə misal olaraq, müəllim «O olmasın, bu olsun» musiqili kome- diyasında Ü.Hacıbəylinin istifadə etdiyi «Hüsnü bağında» adlı xalq mahnısı əsasında ya- ranmış «Gülnaz, Sənəm və Məşədi İbadın triosu»nun melodiyasının notla oxunmasını təşkil edir.

Darçın Şərç ölkələrində geniş istifadə olunan ədviyyat növüdür. «Darçın» xalq rəqsinin adı da məhz bu ədviyyatın adından götürülmüşdür.

Hüsnü bağında
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

Hüs - sü ba - gın - da ge - rə - sən, gü -
- lü sün - bül - də - rə - sən.

BAYRAM GÜNÜ
Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

I
Azad ellərinin gənc nəslirik biz,
Sevinclə doludur körpə qəlbimiz.
Biz azad bülbulük, ölkəmiz gülşən.
Bu bayram günündə gözirik şən-şən.

II
Sevirik anamız Azərbaycanı,
Odur qəlbimizin hiss-hoycanı.
Gündə çiçəklənik Vətən torpağı.
Səadət günəşi olub bayrağı.

1. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operetalarında Azər- baycan xalq musiqisindən istifadə olunub?
2. Xalq musiqi nümunələrinin operetadakı obrazların xarakterinin açılmasında rolu nədən ibarətdir?
3. «Uzundərə» Azərbaycan xalq rəqsi ilə «Məşədi İbad mahnısı» arasında oxşar və fərqli cəhətləri Venn dia- qramı vasitəsilə göstərin.

3

4

5

9

5

Yaradıcı tətbiqetmə

Üzeyir Hacıbəylinin şair Mir- mehdi Seyidzadənin sözlərinə yazdığı «Bayram günü» mahnısı əvvəlcə not- la 1–2 səslə, sonra I bəndin sözləri ilə öyrədilir.

Tapşırıq 1. «Bayram günü» mah- nısının xarakterini təyin edin.

Tapşırıq 2. «Bayram günü» mah- nısına uyğun şəkil çəkin.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

- Müəllimin təqdimatı ilə.
- Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasının müəllifi kimdir?

- a) Q.Qarayev b) M.Maqomayev c) Ü.Hacıbəyli

2. «Darçın» Azərbaycan xalq rəqsinin xanə ölçüsü nəçədir?

- a) 3/8 b) 2/4 c) 6/8

2. ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQİSİ

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində istifadə olunmuş xalq musiqisinə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində ikisəsli oxuyur.
3. Bəstəkar əsərində muğamlardan istifadəyə dair biliklərini izah edir.

Bu mövzunun öyrənilməsində Venn diaqramı, müqayisə, müzakirə və beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər «Cəngi» Azərbaycan xalq hərbi rəqsinin müşayiəti ilə sinfə daxil olurlar.

Musiqi müəllimi Ü.Hacıbəylinin müraciət etdiyi musiqi janrları ilə əlaqədar klaster üsulu ilə məlumat verdikdən sonra Azərbaycan xalq çalğı alətləri orkestrinin (yaxud ansamblının) ifasında «Cəngi» xalq hərbi rəqsini, sonradan isə simfonik orkestrin ifasında səslənən Ü.Hacıbəylinin «Koroğlu» operasından «Cəngi» əsərini səsləndirir.

2

Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə belə sualla müraciət edir: «*Uşaqlar, dinlədiyiniz hər ikisi «Cəngi» adlanan musiqi nümunələrinin oxşar və fərqli cəhətləri nədir?»*

Tədqiqatın aparılması üçün sinif 3 qrupa bölünür. I qrup əsərlər arasında oxşarlığı, II qrup fərqli cəhətləri müəyyənləşdirib Venn diaqramında yazırlar. III qrup isə cavabların doğruluğunu yoxlayır. Məlum olur ki, hər iki əsər «Cəngi» adlanır və onların melodiyaları bir-birinə oxşayır. Fərqli cəhətləri isə birincinin

2-ci MÖVZU

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQİSİ

Dünya şöhrətli bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında ən müxtəlif janrlarda musiqi nümunələrinə rast gəlmək olar.

1

Bu janrların əksəriyyəti dünya klassik musiqi mədəniyyətində mövcud olsa da, ilk «Romans-qəzal» janrının yaradıcısı məhz Üzeyir Hacıbəyidir. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin təşkilatçısı və onlar üçün yazılmış ilk əsərlərin müəllifi də Üzeyir Hacıbəyli olmuşdur.

Musiqi dinləyək
«Cəngi». Azərbaycan xalq hərbi rəqs (xalq çalğı alətlərinin ifasında)
Üzeyir Hacıbəyli. «Koroğlu» operasından «Cəngi»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

<p>2</p> <p>Fərqli «Cəngi». Azərbaycan xalq rəqs</p> <p>1. Xalq çalğı alətlərinin ifasında səslənir. 2. Notsuz ifa olunur.</p>	<p>↑ Melodiya</p>	<p>Fərqli «Koroğlu» operasından «Cəngi»</p> <p>1. Böyük simfonik orkestrin ifasında səslənir. 2. Notla ifa olunur.</p>
---	-----------------------	---

10

xalq çalğı alətlərinin ifasında və notsuz səslənməsi, ikincinin isə simfonik orkestrin ifasında notla səslənməsidir.

Mövzu ilə əlaqədar olaraq informasiya mübadiləsi aparılır və şagirdlərə aydınlaşdırılır ki, bəstəkar orijinal musiqi əsərləri yaratmaqla bərabər, eyni zamanda öz xalqının və digər xalqların folklor musiqisinə müraciət etməklə yeni əsərlər yarada bilər.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. «Cəngi» əsərinin melodiyasını oxuyur.
2. Əsərin xarakteri haqqında fikir söyləyir. «Cəngi» əsərinin ritmini əl çalmaqla tutur.

3

Şagirdlər Ü.Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operasından «Müqəddimə»ni notla oxuyurlar.

Üzeyir Hacıbəyli.
«Leyli və Məcnun» operasından «Müqəddimə»

Mahnını notla və sözləri ilə ikisəslə oxuyaq

BAYRAM GÜNÜ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

Tempo di marcia

Λ - zad el - la - ri - nin gənc nə - li - yik biz, Se -
vinc - la do - lu - dur. Kör - po qə - bi - miz. Biz
a - zad bül - bü - lük, öl - ka - miz gül - şən. Bu bay - ram gü -
mün - da qa - zi - rik şən - şən, qa - zi - rik şən - şən!

1. Üzeyir Hacıbəyli hansı janrlarda musiqi əsərləri yazmışdır?
2. «Cəngi» xalq musiqisinin xarakteri necədir və ondan «Koroğlu» operasında hansı məqsədlə istifadə edilmişdir?
3. Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında əhatə olunmayan janrlar hansılardır?
4. «Cəngi» xalq hərbi rəqsi ilə «Koroğlu» operasından «Cəngi»nin oxşar cəhətlərini aydınlaşdırın.

11

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Üzeyir Hacıbəylinin şair M.Seyidzadənin sözlərinə yazdığı «Bayram günü» mahnısı əvvəlcə notla ikisəslə, sonra isə I bəndin sözləri ilə ifa olunur.

Tapşırıq 1. «Bayram günü» mahnısını 3 səslə şəkildə oxumağa cəhd göstərin.

Tapşırıq 2. «Bayram günü» mahnısının xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin təqdimatı ilə.
2. Qabaqcıl şagirdlərin təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Cəngi» rəqsi necə rəqsdir?

- a) toy rəqsi b) lirik rəqs c) hərbi rəqs

2. «Cəngi» rəqsinin xanə ölçüsü neçədir?

- a) 2/4 b) 3/4 c) 4/4

3. BƏSTƏKAR FİKRƏT ƏMİROV VƏ SİMFONİK MUĞAMLAR

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində klaster üsulu, müqayisə, müzakirə, beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər F.Əmirovun «Kürd-Ovsarı» simfonik muğamının giriş hissəsinin təranələri altında sinfə daxil olurlar.

Müəllim F.Əmirov haqqında qısa məlumat verdikdən sonra klaster üsulu ilə tərtib edilmiş sxemdə bəstəkarın yaradıcılığındakı musiqi janrları haqqında danışır.

2

Müəllim əvvəlcə dinlənilmə mərhələsində «Şur» klassik muğamından «Maye-Şur»u, sonra isə F.Əmirovun «Şur» simfonik muğamından «Maye-Şur» şöbəsini səsləndirir.

Tədqiqat sualı kimi «*Dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunələri arasında oxşar və fərqli cəhətlər varmı?*» – verilə bilər.

Sınıf 2 qrupa bölünür: I qrup dinlənən musiqi nümunələrinin oxşar, II qrup isə fərqli cəhətlərini aydınlaşdırır.

Bundan sonra mövzu ilə əlaqədar informasiya mübadiləsi aparılır və dinlənilmiş bu iki musiqi nümunəsi ətrafında müzakirə təşkil edilir.

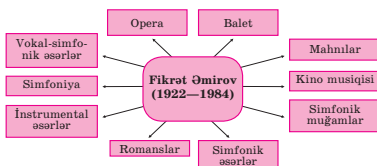
3-cü MÖVZU

Fikrat Əmirov

BƏSTƏKAR FİKRƏT ƏMİROV VƏ SİMFONİK MUĞAMLAR

Görkəmli bəstəkar Fikrat Əmirov musiqinin, demək olar ki, bütün janrlarında gözəl əsərlər yazmışdır. Bəstəkar dünya musiqi incəsənətinə «Şur» və «Kürd-ovsarı» simfonik muğamları, «Sevil» operası, «Azərbaycan kapriçiosu» və «Min bir gecə» baleti kimi zəngin əsərlər bəxş etmişdir.

Musiqi dinləyək və müqayisə edək

Klassik Azərbaycan «Şur» muğamından «Maye-Şur» Fikrat Əmirov. «Şur» simfonik muğamından «Maye-Şur»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

- «Şur» klassik muğamının «Maye-Şur» və «Şur» simfonik muğamının «Maye-Şur» şöbələrinin adları eynidir.
- Hər iki əsərin musiqisi eynidir.

Fərqli cəhətlər

- «Şur» klassik muğamının «Maye-Şur» şöbəsi müxtəlif Azərbaycan xalq çalğı alətlərində solo kimi ifa olunur.
- «Şur» simfonik muğamının «Maye-Şur» şöbəsi simfonik orkestr ifa edir.

12

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Dinlənilmiş «Şur»la əlaqədar musiqi nümunələrinin xüsusiyyətləri barədə məlumat verir.

2. Musiqinin ritmini əl çalmaqla tutur.

Belə nəticəyə gəlinir ki, Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov dünya musiqi mədəniyyəti tarixində ilk dəfə olaraq «Simfonik muğam» janrını yaratmış və eyni zamanda bunun üçün «Şur» klassik Azərbaycan muğamının «Maye-Şur» şöbəsidən istifadə etmişdir.

3

Bütün bunlardan sonra müəllimin təklifi ilə şagirdlər «Şur» simfonik muğamının «Müqəddimə» şöbəsidən bir parçanı notla oxuyurlar.

«Şur» simfonik muğamının «Müqəddimə» şöbəsidən bir parça

Andante sostenuto

«Müqəddimə» muğamın əvvəlində ifa olunan, dəqiq vəznə, aydın ritmə malik instrumental musiqidir.

Mahnını yada salaraq notla və sözləri ilə oxuyaq

Fikrət Əmirov.
«SEVİL» OPERASINDAN «LAYLAY»

Andante cantabile

Lay-lay mə-nim Gün-dü-züm,
mə-n sə-nin lo-se-vi-nim. Yün-gül ol-sun qoy-sə-nim be-qi-yim.
A-nan çək-ke-si-yim. Yat, Gün-dü-züm,
yat, lay-lay. Saç-la-rın bu-ğud ki-mi, ö-züm yat, Gün-dü-züm,
Gün-dü-züm. Yat, bu-lum, yat.

Bu mahnının melodiyası «Şur» muğamına əsaslanır.

1. Simfonik muğam janrının müəllifi hansı bəstəkardır?
2. «Laylay» mahnısı hansı operadandır?
3. «Şur» klassik və «Şur» simfonik muğamlarının «Maye-şur» şöbələrinin oxşar və fərqli cəhətlərini şərh et.

4

Yaradıcı tətbiqetmə

F.Əmirovun əvvəlki illərdən şagirdlərə məlum olan «Sevil» operasından «Laylay» mahnısı yada salınaraq notla və sözləri ilə ifa olunur.

4

3

5

Tapşırıq 1. «Laylay» mahnısının karakterini müəyyənləşdirin.

Tapşırıq 2. «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin izahatı ilə.
2. Şagirdlərin şəxsi təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Şur» klassik muğamı xalq, yoxsa bəstəkar musiqisidir?

- a) xalq b) bəstəkar

2. «Şur» simfonik muğamını kim yazıb?

- a) Ü.Hacıbəyli b) C.Cahangirov c) F.Əmirov

3. «Sevil» operasını kim yazıb?

- a) M.Maqomayev b) A.Zeynallı c) F.Əmirov

4. LENDLERDƏN VALSA QƏDƏR

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir.

2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində müqayisə, müzakirə, beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər Q.Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən «Vals»ın təranələri altında sinfə daxil olurlar. Onlar öz bədən hərəkətlərini «Vals»ın musiqisinin xarakterinə uyğunlaşdırırlar.

Müəllim «Vals» musiqi janrının yaradıcısı olan Avstriya bəstəkarı İ.Ştraus haqqında və bu gün bütün dünyanın tanıdığı «Vals» janrının Avstriyanın Landl vilayətində geniş yayılmış «Lendler» («Kəndli rəqsi») adlı rəqsin əsasında yaranması ilə əlaqədar qısa məlumat verir.

2

İ.Ştrausun «Vyana meşəsinin nağılı» valsı səsləndirilir və müəllim bu janrın sonradan bütün dünyaya yayılması, məşhur bəstəkarlardan M.Qlinkanın, P.Çaykovskinin, F.Listin, F.Şopenin, S.Prokofyevin, Q.Qarayevin və digərlərinin yaradıcılığında bu janrda musiqi nümunələrinin olması haqqında məlumat verir.

Tədqiqat sualı «Uşaqlar, «Vals» janrında olan musiqi nümunələri hansı xanə ölçüsünə malikdirlər?» – kimi verilə bilər.

Bundan sonra «Vyana meşəsinin nağılı» valsı bir daha səsləndirilir və uşaqlara əvvəlcə 2/4, sonradan 3/4 ölçülərinə uyğun dirijorluq etmək tapşırılır. Şagirdlərə dirijorluq zamanı məlum olur ki, vals janrına uyğun gələn xanə ölçüsü yalnız 3/4 ola bilər.

4-cü MÖVZU

LENDLERDƏN VALSA QƏDƏR

Avstriya bəstəkarı İohann Ştraus (oğul) bütün dünyada «Valslar kralı» kimi tanınır. Onun «Mavi Dunay», «Artistin həyatı», «Vyana meşəsinin nağılı», «Bahar səsləri» və digər əsərləri adı valsdan rəqs poeması səviyyəsinə qalxmışdır.

Onun «Vyana operetları» («Yarasa», «Venesiyada gecə», «Qaraq baron») dünyanın ən tanınmış teatr səhnələrində tamaşaya qoyulmuşdur.

«Lendler» adlı Avstriya-alman rəqsinin tarixi çox maraqlıdır. 3/4 ölçülü və iki nəfər tərəfindən ifa olunan bu rəqs Avstriyanın Landl vilayətində yaranıb və «kəndli rəqsi» kimi məşhurlaşmışdır. Avstriya və Çexiyada bayram gecələrinin sevimli rəqsinə çevrilib. XVIII – XIX əsrlərdə vals böyük sürətlə Vyana fəth edir. İohann Ştrausun (oğul) yazdığı valslar dünyanı heyran qoyur. Mixail Qlinkanın «Vals-fantaziya», Ferens Listin «Mefisto-vals», Pyotr Çaykovskinin «Sentimental vals», Frederik Şopenin valsı adlı bütün dünya musiqisevərlərinin qəlbi fəth edir.

Iohann Ştraus

1

Lendler alman rəqsi olan doğum və valsın sələfi hesab edilir. Amma bu rəqs valsı nisbətən bir qədər aramla ifa olunur.

3

Musiqi dinləyək

Iohann Ştraus. «Vyana meşəsinin nağılı» valsı

Bu rəqs simfonik orkestr üçün yazılmışdır. Hazin və valehedici melodiyaya malik olan bu vals insanların həyatı sevməyə çağırır.

XX əsrdə də dünya bəstəkarları tərəfindən bu janrda gözəl nümunələr yaradılmışdır. Sergey Prokofyevin «Hərb və sülh» operasından və Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən valslar bu janrın klassik nümunələridir. Bəstəkar Musa Mirzəyevin simli aletlər üçün yazdığı «Vals» da olduqca diqqətəlayiq əsərdir.

14

DİFERENSİAL TƏLİM

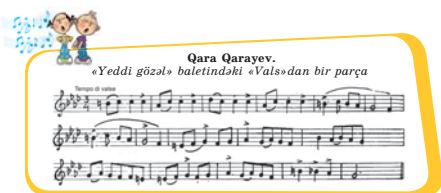
1. İ.Ştrausun dinlənən «Vals»ı haqqında fikir söyləyir.
2. Dinlənmiş valsın melodiyasını oxuyur.
3. Dinlədiyi «Vals»ın ritmini əl ilə tutur.

Mövzu ətrafında aparılan fikir mübadiləsi zamanı məlum olur ki, şagirdlər televiziya və radioda, konsertlərdə çoxlu sayda valslar dinləmiş və onların təranələri altında rəqs etmişlər. Onlar, eyni zamanda qeyd edirlər ki, valsı, adətən, qadın və kişi olmaqla 2 nəfər bir yerdə rəqs edirlər.

Nəticə olaraq şagirdlər belə bir fikrə gəlirlər ki, musiqi üçün heç bir sərhəd yoxdur və bir ölkədə yaranmış musiqi janrı sonradan digər ölkələrdə də istifadə oluna bilər.

3

Bundan sonra şagirdlər Q.Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindəki «Vals»dan bir parçanı notla oxuyurlar.

Qara Qarayev.
«Yeddi gözəl» baletindəki «Vals»dan bir parça

Tempo di vals

MEHRİBAN DIYAR, AZƏRBAYCAN

Musiqisi Soloviyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
sözləri Konstantin Simonovundur
(tərcümə edən Zeynal Cabbazadə).

I

Bəki, Bəki,
Mənim əziz şöhərim,
İnan, Odlar vətəni,
Mənimdən, mənim.

II

Xəzər, Xəzər,
Adın gözür dünyanı.
İnan, sənə bir bənşər,
Sənə tay hanı?

Nəqərat:

Qardaş, mərd Azərbaycan,
Şan ellərin bəxtəvər
Yaşar sənin.
Bəli-bəli, gör nə bəşat var!
Coşdu yeno ürəyimdə arzular.

Mahnı 6/8 metrik ölçüdə, aramlı vals tempində ifa olunur.

1. Vals musiqi janrı kimi harada yaranmışdır?
2. Vals janrında yazan hansı bəstəkarları tanıyırsınız?
3. «Bal gecələrinin sevimli rəqsi: ləndir doyç və vals» mövzusunda danışın.

4

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Rus bəstəkarı V.P.Soloviyov-Sedoy və Azərbaycan bəstəkarı Tofiq Quliyevin birgə yazdıqları və «Vals» tempində olan «Mehriban diyar, Azərbaycan» mahnısını öyrədilir.

5

Tapşırıq 1. «Mehriban diyar, Azərbaycan» mahnısının xarakterini aydınlaşdırın.

Tapşırıq 2. Qeyd olunan mahnının melodiyasına ritmik müşayiət yaradın.

15

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllim tərəfindən təqdimat şəklində.
2. Şagirdlərin şəxsi təşəbbüsləri ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Vals» janrı harada yaranmışdır?

- a) Fransada b) Rusiyada c) Avstriyada

2. «Mehriban diyar, Azərbaycan» mahnısının müəllifləri kimdir?

- a) Q.Qarayev b) S.Hacıbəyov c) V.P.Soloviyov-Sedoy və T.Quliyev

5. PYOTR İLİÇ ÇAYKOVSKI VƏ XALQ MUSIQISI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir.
2. Mahnını birsəslili (solo) və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində müqayisə, müzakirə, beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

Şagirdlər oturduqdan sonra müəllim onların eşitdiyi musiqi nümunəsinin adını söyləyir və onun rus xalq mahnısı olduğunu çatdırır.

Bundan sonra müəllim dahi rus bəstəkarı P.İ.Çaykovskinin həyat və yaradıcılıq yolu barədə şagirdlərə qısa məlumat verir, həm də qeyd edir ki, bəstəkar özünün simfoniyasının sonuncu hissəsində rus xalq mahnısı olan «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi»dən istifadə etmişdir.

2

P.İ.Çaykovskinin IV simfoniyasının «Final» hissəsindən bir parça dinlənir.

Tədqiqat aparmaq üçün şagirdlərə belə sual verilir: «*Uşaqlar, dinlədiyiniz sinfonik musiqidə sizə tanış gələn bir melodiya eşitdinizmi?*» Sınıf 2 qrupa bölünür.

I qrup simfoniyada hansı tanış melodiyanı eşitdiklərini qeyd edir. II qrup isə bu melodiyanı oxumağa cəhd göstərir.

Şagirdlər sonda qeyd edirlər ki, sinfə daxil olduqda eşitdikləri mahnı simfoniyada eşitdikləri melodiya oxşayır. Bundan sonra şagirdlər müəllimlə birlikdə «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» mahnısını notla oxuyurlar.

5-ci MÖVZU

PYOTR İLİÇ ÇAYKOVSKI VƏ XALQ MUSIQISI

Pyotr İliç Çaykovski

Dahi rus bəstəkarı Pyotr İliç Çaykovski 1840-cı ildə Vyatski quberniyasının Votkinsk şəhərində anadan olmuşdur. Bəstəkarın anası musiqi istedadına malik bir qadın idi. O, fortepiano çalır, romanslara və xalq mahnılarının məharətlə ifa edirdi. Məhz ilk dəfə xalq musiqisini gələcək bəstəkarı sevdiyinə onun anası olmuşdur. Yaradıcılığının ilk illərində bəstəkar dörd opera, «Sonlar gölü» baletini, «Romeo və Culyetta» uvertürə-fantaziyasını, «Tufan» simfonik-fantaziyasını, «Franseska da Rimini» kimi programlı simfonik əsərlərini, fortepiano və simfonik orkestr üçün 1 sayılı konsertini yazır. Ümumilikdə, bəstəkar on opera, üç balet, altı simfoniya, programlı simfonik əsərlər, fortepiano və orkestr, skripka və orkestr üçün konsertlər, trio və kvartetlər, romanslar, «Uşaq albomu», «İlin fasilələri» fortepiano albomları yaradır. Bəstəkarın yaradıcılığında xalq mahnıları böyük rol oynamışdır. II simfoniyada «Durnalar» adlı Ukrayna xalq mahnısından, IV simfoniyasının finalında isə «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısından istifadə etmişdir.

1

Musiqi dinləyək

P.İ.Çaykovski. «IV simfoniya». «Final» hissəsindən bir parça

Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi (Rus xalq mahnısı)

4

«Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısının tonallığını təyin edib oxuyaq:

16

DİFERENSİAL TƏLİM

Rus xalq mahnısı haqqında fikir söyləyir.
Rus xalq mahnısını oxuyur.

1. Dinlədiyi rus xalq mahnısının ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Mahnının məzmununa uyğun şəkil çəkir.

Şagirdlər dinlədikləri mahnının tonallığını təyin edərək oxuyurlar.

Mövzu ilə əlaqədar aparılan fikir mübadiləsi zamanı məlum olur ki, dahi rus bəstəkarı P.İ.Çaykovski öz mürəkkəb quruluşlu simfoniyasında sadə bir rus mahnısından istifadə etmişdir.

Nəticə olaraq belə bir fikrə gəlinir ki, böyük bəstəkarın xalq mahnısına müraciət etməsi onun simfoniyasının xalq tərəfindən daha asan başa düşülməsinə səbəb olur.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN
Musiqisi V.P.Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
sözləri Konstantin Simonovundur
(tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə).

Vals tempında

Gördüyünüz kimi, mahnının üzərində iki xalqın bəstəkarı birgə işləmişdir.

1. «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» mahnısı hansı xalq mahnıdır?
2. Xalq musiqisini bəstəkarı sevdən kim olub?
3. Pyotr İliç Çaykovski haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

17

3

Yaradıcı tətbiqetmə

V.P.Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin keçən dərstdə öyrədilmiş mahnısı bu dərstdə notla və sözləri ilə ifa olunur. Müəllimin köməyi ilə şagirdlər mahnının «Vals» xarakterini bədənlerini yellətməklə həyata keçirirlər.

5

Təpşiriq 1. Mahnının müəllifləri haqqında fikir söyləyin.

Təpşiriq 2. «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısı ilə P.İ.Çaykovski yaradıcılığı arasında əlaqəni aydınlaşdırın.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin mahnı müəllifləri haqqında şifahi şərhli şəkildə.
2. Şagirdlərin internetdən aldıkları məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Hansı bəstəkar öz simfonik əsərində «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» adlı rus mahnısından istifadə etmişdir?

- a) S.Raxmaninov b) P.Çaykovski c) M.Qlinka

2. P.Çaykovski «Durnalar» adlı Ukrayna xalq mahnısından hansı simfoniyasında istifadə etmişdir?

- a) III simfoniya b) II simfoniya c) VI simfoniya

6. MAESTRO NİYAZI VƏ «RAST» SİMFONİK MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşıq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini izah edir.
2. Mahnını birsəslili və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində be-yin həmləsi, müqayisə, müzakirə ki-mi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər «Rast» klassik Azərbaycan muğamının «Gərayi» şöbəsində bir parçanın tərənələri altında sifə daxil olurlar. Müəllim məlumat verir ki, marş templi musiqi tərənələri altında addımladığınız melodiya «Rast» klassik Azərbaycan muğamından «Gərayi» adlı bir şöbədir.

Bundan sonra müəllim böyük dirijor və bəstəkar maestro Niyazinin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumat verir. Məlumat verildikdən sonra «Rast» simfonik muğamı haqqında qısa söhbət aparır və onun «Maye» şöbəsindən, ardınca isə klassik «Rast» Azərbaycan muğamının «Maye» şöbəsindən tar və kamançanın ifasında bir parça səsləndirir.

2

Tədqiqat sualı kimi «*Dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunəsi «Rast» muğamının «Maye» şöbəsinə aiddir. Bunlar arasında oxşar və fərqli cəhətlər haqqında nə deyə bilərsiniz?*» – verilə bilər.

Şagirdlər bu musiqi nümunələrinin «Rast» muğamının və «Rast» simfonik muğamının «Maye» şöbəsinə aid olduğunu, səslənməsinə görə bir-birindən fərqləndiyini söyləyirlər.

6-cı MÖVZU

MAESTRO NİYAZI VƏ «RAST» SİMFONİK MUĞAMI

Niyazi

1 Dahi Azərbaycan dirijoru və bəstəkarı Niyazi Tağızadə-Hacıbəyov 1912-ci ildə Tbilisi şəhərində Üzeyir Hacıbəylinin qardaşı, tanınmış bəstəkar Zülfüqar Hacıbəyovun ailəsində anadan olub. Kiçik yaşlarından ətrafında məşhur musiqi xadimlərini görən Niyazidə musiqiyə böyük maraq oyanır. İlk əsərlərini — «Zaqatala süitəsi» simfonik poemasını, «Vətən haqqında mahnı» və «Birinci deputat» mahnılarını 1935-ci ildə yazır. 1937-ci ildə M.F.Axundov adına Opera və Bələt Teatrına dirijor təyin olunur. Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu», Qara Qarayev və Cövdət Hacıyevin «Vətən» və Fikrət Əmirovun «Sevil» operalarına, Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» baletinə dirijorluq edir. Niyazi «1920-ci ildə» opera-kantatası, simfonik orkestr üçün «Rəqs süitəsi», «Qaytağ» və bir sıra kütləvi mahnılar yazır. Sonrakı illərdə bəstəkar lirik-romantik «Xosrov və Şirin» operasını, «Rast» simfonik muğamını, Hindistan yazıçısı Rabindranat Taqorun əsəri əsasında «Citra» baletini yazır və bu əsərə görə Cəvahirəl Nehrü adına Beynəlxalq mükafatın laureatı olur.

Müslim Maqomayev «Vətən haqqında mahnı»-ni oxuyur. Dirijor Maestro Niyazidir.

Musiqi dinləyək

Niyazi, «Rast» simfonik muğamının «Maye» şöbəsindən bir parça «Rast» klassik Azərbaycan muğamının «Maye» şöbəsindən bir parça

2

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

1. Adları eynidir.
2. Şöbələrin adı eynidir.
3. Melodik cəhətdən eynidir.

Fərqli cəhətlər

1. Simfonik muğam simfonik orkestr tərəfindən ifa olunur.
2. Klassik muğam xalq üclüyü tərəfindən ifa olunur.

18

DİFERENSİAL TƏLİM

Simfonik «Rast» muğamı ilə Azərbaycan klassik «Rast» muğamı arasındakı fərqi izah edir. Muğamdan bir parça oxuyur.

1. «Gərayi» musiqi parçasının ritmini tutur.
2. Xanəndələrin adını söyləyir.

3

«Rast» muğamının «Gərayi» şöbəindən bir parça notla oxunur və onun ritmi əl çalmaqla tutulur.

Mövzuya uyğun fikir mübadiləsi aparılır və şagirdlər belə fikrə gəlirlər ki, hər bir xalqın xalq və professional bəstəkar musiqiləri mövcuddur. «Muğam» janrı Azərbaycan xalqına məxsus musiqi incisidir.

Nəticə olaraq şagirdlərə aydınlaşdırılır ki, muğamlarımızı simfonikləşdirməklə bəstəkarlarımız bu janrı dünya miqyasına çıxara bilmişlər.

«Rast» simfonik muğamının «Gərayi» şöbəindən bir parça

Moderato

4

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI
Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəminindir.

I
Əcəb ağ gündədir mənim Vətənim,
Günlər keçir bayram kimi, el güllür.
Rəngdən-rəngə girir çöllüm, çəmənim,
Aşığın sazında güllür, tel güllür.

Nəqərat:
Güllür bağlar, uca dağlar,
Əcəb gözəldir, bu şən çağlar.

II
Yaxın gələ bilməz biza kədə, yas,
Güllür ölkəmizin qızı, gəlini.
Gecə-gündüz nəğmə söylər Kür, Araz,
Kim istəməz azad, xoşbəxt elini?!

Nəqərat:
Dil azaddır, el azaddır,
Azad sazlarda söz azaddır.

5

1. Niyazi ilə Üzeyir Hacıbəyliyi hansı qohumluq əlaqələri birləşdirir?
2. «Rast» simfonik muğamının xarakteri necədir?
3. «Vətən haqqında mahnı»-da vətən necə təərrünüm olunur?
Bu haqda danışıq.

19

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Musiqisi Maestro Niyazinin, sözləri Süleyman Rüstəmin olan «Vətən haqqında mahnı» şagirdlərə öyrədilir və onun xarakteri, tempi, xanə ölçüsü ilə əlaqədar məlumat verilir.

Tapşırıq 1. Mahnının xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. Mahnının quruluşu haqqında fikir söyləyin.

Maestro Niyazi ilə tanışlıq 2 cür ola bilər:

- Müəllimin əyani vəsaitlərindən istifadə etməklə şifahi şərhi ilə.
- İnternet materiallarından istifadə etməklə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Rast» simfonik muğamını kim yazmışdır?

- a) S.Ələsgərov b) F.Əmirov c) Niyazi

2. «Gərayi» şöbəsi hansı muğama aiddir?

- a) «Segah» b) «Şüştər» c) «Rast»

7. TOFIQ QULİYEV VƏ AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi folkloru nümunələrinin bəstəkarların yaradıcılığına təsiri barədə münasibətini bildirir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə edilir.

1

Şagirdlər «Qaytağı» xalq rəqsinin təraneləri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə bu rəqsin adını söyləyir.

Müəllim görkəmli Azərbaycan bəstəkarı T.Quliyevin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında qısa məlumat verir, bəstəkarın yaradıcılığında əsas yer tutan musiqi janrları haqqında fikir söyləyir. Müəllim T.Quliyevin, eyni zamanda çoxlu sayda Azərbaycan xalq rəqslərini fortepiano aləti üçün işlədiyini də şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

2

T.Quliyevin «Qaytağı» rəqsi əvvəlcə orkestrin, sonra isə məşhur pianoçu F.Bədəlbəylinin ifasında səsləndirilir və belə tədqiqat sualı ilə şagirdlərə müraciət olunur: «Uşaqlar, dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunəsi arasında hansı oxşar və fərqli cəhətlər vardır?»

Bunun üçün oxşar və fərqli cəhətləri ayrıca qeyd etməklə bərabər, həm də Venn diaqramından da istifadə etmək olar.

7-ci MÖVZU

TOFIQ QULİYEV VƏ AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ

Tofiq Quliyev

«Dərçim», «Keçiməməsi», «Çığ-çıça», «Bəxtəvəri» və «Turacı» xalq rəqslərini fortepiano üçün işləmişdir. Tofiq Quliyev «Ögey ana», «Bəxtiyar», «Onu bağışla-maq olarmı», «Məcülzələr adası», «Telefonçu qız», «Nasimi» və s. kimi filmlərə musiqi bəstələmişdir. Bəstəkar uzun illər Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının rəhbəri olmuşdur. O, 2000-ci ildə vəfat etmişdir.

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Tofiq Quliyev 1917-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. 1934-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının fortepiano və dirijorluq fakültəsində təhsil almışdır. Bəstəkarın ilk melodiyalarından biri olan M.Ə.Sabirin «Uşaq və buz» şeirinə yazdığı «Darsə gedən bir uşaq» mahnısı da məhz bu illərdə yaranmışdır. Tofiq Quliyev «Rast» və «Zabul segah» muğamlarını nota almaqla bərabər, onları fortepiano üçün də işləmişdir. Tofiq Quliyev kino musiqisi və mahnı janrlarında gözəl nümunələr yaratmışdır. Keçən əsrin 50-ci illərində bəstəkar «Nuxa», «Qulu», «Brilyant», «Yüz bir», «Əskarani», «Qızıgül», «Altı nömrə», «Lələ», «Şalax», «Xalabacı», «Narıncı»,

Fərhad Bədəlbəyli «Qaytağı» fortepiano pyesini ifa edərkən

1

4

«Qaytağı» Azərbaycan xalq rəqsindən bir parça

Allegretto

20

DİFERENSİAL TƏLİM

Azərbaycan xalq rəqslərinin adını söyləyir. Dinlədiyi «Qaytağı» rəqsinin xarakteri haqqında fikir söyləyir.

1. Dinlədiyi rəqslərin ritmini tutur.
2. Rəqsə uyğun şəkil çəkir.

3

«Qaytağı» Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından bir parça notla ifa edilir.

Hər bir xalqın yaradıcılığında rəqslərin olması ətrafında fikir mübadiləsində şagirdlərin diqqətinə müxtəlif xalqların rəqsləri haqqında məlumatlar çatdırılır.

Belə bir nəticəyə gəlinir ki, Azərbaycan xalqının zəngin musiqi mədəniyyətində digər musiqi janrları ilə bərabər, eyni zamanda rəqsləri də olmuşdur.

Musiqi dinləyək

Tofiq Quliyev. «Qaytağı» fortepiano pyesi

Azərbaycan xalq ruhunda yazılmış bu virtuoza əsər fortepiano aləti üçün işlənmişdir. Bu rəqs əsərinin ilk ifaçısı Fərhad Bədəlbəyli olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, «Qaytağı» eyniadlı Azərbaycan xalq rəqsində əsasında yazılmışdır.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyağ

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəminindir.

Allergretto

Nəqarat:

1. Tofiq Quliyev hansı xalq rəqslərini fortepiano aləti üçün işləmişdir?
2. Forteplano alətində dinlədiyiniz «Qaytağı» rəqsini xalqa, yoxsa bəstəkarə məxsusdur?
3. Məşhur rəqs ustaları haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

21

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Niyazinin şair Süleyman Rüstəmin sözlərinə yazdığı «Vətən haqqında mahnı»-sı bu dərisdə həm sözləri ilə, həm də notla ifa olunur.

Tapşırıq 1. Mahnının tempi haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. Bu mahnını hansı məşhur müğənnilər ifa etmişdir?

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin internet materiallarından istifadə etməklə şifahi şərh ilə.
2. Şagirdlərin sərbəst axtarışı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Forteplano üçün T.Quliyevin yazdığı virtuoza xarakterli rəqsin adı nədir?

- a) «Vağzalı» b) «Turacı» c) «Qaytağı»

2. «Vətən haqqında mahnı»nın xanə ölçüsü neçədir?

- a) 2/4 b) 3/4 c) 6/8

8. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

27

II BÖLMƏ. AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ SİMFONİK YARADICILIĞINDA XALQ MUSİQİSİ

9. QARA QARAYEV VƏ DÜNYA XALQLARININ MUSİQİSİ

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beynin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər sinfə Q. Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən «Vals» nümunəsinin təranələri altında daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə deyir: «Yadınıza düşürsə, bu musiqi Q. Qarayevə məxsusdur və «Vals» adlanır. Siz bu əsəri bir neçə dəfə dinləmiş və melodiyasını notla oxumusunuz».

Bundan sonra müəllim Q. Qarayevin yaradıcılığı haqqında sual-cavab metodundan istifadə etməklə qısa məlumat verir.

Şagirdlərə təklif olunur ki, bu vaxtdək musiqi dərslərində dinlədikləri, ifa etdikləri Q. Qarayevin əsərlərini yadlarına salaraq onların adını desinlər.

2

Tədqiqat sualı kimi «*Qara Qarayevin yaradıcılığının dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri ilə oxşar və fərqli cəhətləri nədən ibarətdir?*» – verilə bilər. Q. Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən «Slavyan gözəli» və «Gözəllər gözəli» musiqi nümunələri səsləndirilir. Müəllimin köməyi ilə şagirdlər özləri üçün aydınlaşıdırırlar ki, bu əsərlərin hər ikisi «Yeddi gözəl» baletindədir və burada bəstəkar həm rus xalq musiqi intonasiyalarından, həm də Şərqi musiqisi intonasiyalarından böyük məharətlə istifadə etmişdir.

8-ci MÖVZU

QARA QARAYEV VƏ DÜNYA XALQLARININ MUSİQİSİ

Qara Qarayev

Dünya şöhrətli bəstəkar Qara Qarayev 1918-ci ildə Bakıda hakim ailəsində anadan olub. 1935-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq fakültəsində, Üzeyir Hacıbəylinin sinfində Azərbaycan xalq musiqisinin əsaslarını öyrənib. 1938-ci ildə «Ürək məhəmə» kantatəsini yazıb. Sonrakı illərdə Qara Qarayevin Cövdət Hacıyevlə birlikdə işlədiyi «Vətən» operası, onun ardınca «Leyli və Məcnun» (Nizami Gəncəvinin 800 illiyi münasibətilə) simfonik poeması Dövlət mükafatına layiq görülür. Sonradan klassik balet musiqisinin ənənələrini inkişaf etdirən bəstəkar «Yeddi gözəl» baletini yazır. Sonralar Qara Qarayev alban melodiyaları əsasında simfonik orkestr üçün «Alban rapsodiyası», ispan xalq musiqisi intonasiyaları əsasında «Don Kixot qravürlləri» (eyniadlı film əsasında), Afrika qaradərililərinin həyatına həsr olunmuş «İldırım yollarla» baletini işləyir. «Vyetnam» süitasında bəstəkar Vyetnam xalq musiqisi intonasiyalarını simfonik orkestrin müxtəlif temblərləri vasitəsilə inkişaf etdirir. Onun bir çox filmlərə, Mixail Lermontovun «Maskarad», Vilyam Şekspirin «Hamlet» pyeslərinə yazdığı musiqi nümunələri də məhz xalq musiqi intonasiyalarına əsaslanmışdır.

Bəstəkar «Yeddi gözəl» baletində müxtəlif xalqlara məxsus olan yeddi gözəlin obrazını onların təmsil etdikləri xalqların musiqi intonasiyalarından istifadə edərək yaradıb.

1

4

Qara Qarayev.
«İldırım yollarla» baletindən melodiya

24

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Nizami Gəncəvi yaradıcılığı haqqında qısa təqdimat edir.
2. Q. Qarayevin əsərlərini sadalayır.
3. Əl hərəkətləri ilə ritmik müşayiət yaradır.

3

Bundan sonra şagirdlər Q.Qarayevin «İldırımli yollarla» baletindən bir musiqi parçasını notla oxuyurlar və onlara aydınlaşdırılır ki, bəstəkar bu baletdə Afrika qaradəriliyərinin xalq musiqi intonasiyalarından istifadə etmişdir. Mövzu ilə əlaqədar fikir mübadiləsində şagirdlərə məlum olur ki, milli bəstəkar olmaqla bərabər, Q.Qarayev bir çox dünya xalqlarının folklor musiqilərinə müraciət etmişdir.

Nəticə olaraq şagirdlər belə bir fikrə gəlirlər ki, bir xalqın bəstəkarı digər xalqın folklor musiqilərinə müraciət etməklə gözəl əsərlər yaratmışlar.

Musiqi dinləyəək

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Slavyan gözəli»
Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Gözəllər gözəli»

Mahnını yada salaraq notla oxuyaək

GƏNCLİK MAHNISI

Musiqisi Qara Qarayev,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinin.

Tempo di valse

1. Qara Qarayev hansı baletində müxtəlif xalqlara məxsus yeddi gözəlin obrazı musiqi vasitəsilə təsvir olunub?
2. Qara Qarayev hansı musiqi əsərlərini tanıyırsınız?
3. Qara Qarayev haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

25

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Şagirdlər əvvəlki illərdə oxuduqları musiqisi Q.Qarayevin, sözləri Yevgeni Dolmatovskinin olan «Gənclik mahnısı»nı bir daha yada salaraq 2–3 səslə şəkildə oxuyurlar.

Tapşırıq 1. «Gənclik mahnısı» haqqında yazılı məlumat hazırlayın.

Tapşırıq 2. Mahnının sözlərinə uyğun şəkil çəkin.

Bəstəkar haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin Q.Qarayev haqqında internetdən topladığı məlumatlarla əlaqədar şərh ilə.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «İldırımli yollarla» baletini kim yazıb?

- a) A.Məlikov b) S.Rüstəm c) Q.Qarayev

2. «Gənclik mahnısı»nın tempi necədir?

- a) marş b) vals c) cəld

10. SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROV VƏ «BAYATI-ŞIRAZ» SİMFONİK MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə və müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər Süleyman Ələsgərovun «Bayati-Şiraz» simfonik muğamından «Aman, ovçu» mahnısı olan hissənin təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim bu musiqinin hansı əsərə aid olduğunu şagirdlərə söyləyir.

Musiqi müəllimi bəstəkar, Xalq artisti Süleyman Ələsgərovun həyat və yaradıcılıq yolunu qısa şəkildə şagirdlərin diqqətinə çatdırır və onun hansı janrlarda əsərlər yaratdığı haqqında məlumat verir. Məlum olur ki, S.Ələsgərov balet janrından başqa, demək olar ki, bütün musiqi janrlarında gözəl və yadda qalan əsərlər yaratmışdır.

2

Tədqiqat sualı kimi «S.Ələsgərovun yaradıcılığında xalq musiqisi nümunələrindən necə istifadə olunmuşdur?» – verilə bilər. S.Ələsgərovun «Bayati-Şiraz» simfonik muğamından bir hissə səsləndirilir.

Müəllim şagirdlərə aydınlaşdırır ki, bu simfonik əsərdə sərbəst vəznli improvizasiya xarakterli şöbələr, dəqiq vəznli təsnif, dirinğə və rənglər vardır.

9-cu MÖVZU

SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROV VƏ «BAYATI-ŞIRAZ» SİMFONİK MUĞAMI

Süleyman Ələsgərov

Süleyman Ələsgərov 1924-cü ildə Şuşa şəhərində anadan olub. 1943-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına daxil olub. Konservatoriyada oxuduğu illərdə «Həzi Aslanovun xatirəsinə» simfonik poemasını, «Məhəbbət gülü» musiqili komediyasını, skripka, violonçel və fortepiano triosunu, «Vətən» simfoniyasını, «Gözə mani», «Gözləyirəm», «Xatirə» mahnılarını və digər əsərlərini yazmışdır. 1967-ci ildə bəstəkarın «Milyonçunun dilənçi oğlu» musiqili komediyası Azərbaycan Dövlət mükafatına layiq görülür. Bu illərdə bəstəkarın «Ulduz» operettası əsasında eyniadlı musiqili bədii film çəkilir. 1962-ci ildə bəstəkarın Nariman Nərimanovun eyniadlı əsəri əsasında yazdığı «Bahadır və Sona» operası səhnələşdirilir. Sonrakı illərdə bəstəkar «Vətənə ehs olsun», «Bahar təranələri», «Bir bayraq altında» kantatalarını və «Çingiz İldırım» vokal-simfonik poemasını yazır. Süleyman Ələsgərovun «Bayati-Şiraz» simfonik muğamı, «Sərvi-xuramanın mənim», «Vətənimdir» romans-qəzəlləri bu gün də uğurla səslənir. Bəstəkar böyük və uşaqlar üçün çoxlu sayda mahnıların müəllifidir.

Musiqi dinləyək

Süleyman Ələsgərov. «Bayati-Şiraz» simfonik muğamından bir parça
Bu simfonik muğamda sərbəst vəznli improvizasiya xarakterli şöbələr, dəqiq vəznli təsnif, dirinğə və rənglər var. Bəstəkar simfonik orkestrin alətlərinin müxtəlif kollarlarından istifadə edərək, bir-birini sevən iki gəncin sevgi həyatını xatırladan bitöv bir ləvhə yaratmışdır.

Küçələrə su səpmişəm
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato cantabile

«Bayati-Şiraz» muğamına əsaslanan bu musiqi Rəşid Behbudovun ifasında səslənir və notla oxunulan variantla müqayisə edilir.

26

DİFERENSİAL TƏLİM

Dinlənilmiş musiqi haqqında şəxsi fikrini söyləyir.
Dinlədiyi musiqini oxuyur.

1. Dinlədiyi musiqinin ritmini əl ilə çalır.
2. Mahniyə uyğun şəkil çəkir.

3

«Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanan «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısı notla oxunur. Sonradan bu mahnı Rəşid Behbudovun ifasında dinlənir və şagirdlər onu notla oxuduqları variantla müqayisə edirlər.

Dinlənmiş və notla ifa olunmuş xalq mahnıları ilə əlaqədar fikir mübadiləsi aparılır. Şagirdlərə aydın olur ki, hər bir xalqın bəstəkarları orijinal musiqi yaratmaqla bərabər, eyni zamanda xalq mahnılarından da müxtəlif janrlı əsərlərində istifadə edə bilərlər.

Bu deyilənlərlə əlaqədar belə bir nəticəyə gəlmək mümkündür ki, xalq mahnılarını da hansısa bir istedadlı insan yaradır və bəstəkarlar da onlardan bəhrələnirlər.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

AMAN, OVÇU
(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Aman, ovçu, vurma məni,
Mən bu dağın, a bəlam, maralıyam.
Maralıyam, maralıyam,
Mən bu yerin, a gülüm, maralıyam, bala,
Ovçu alındın, a bəlam, yaralıyam.

II

Bu dağlarda maral gözər,
Ayaqların, a bəlam, daşlar özər.
Mən yarımna neylənmişəm,
Yarım məndən, ay bəlam, kənar gözər.

Bu mahnı «Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanır.

1. «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamında bəstəkar hansı lövhəni yaratmışdır?
2. Hansı xalq mahnıları «Bayatı-Şiraz» muğamı üzərində səslənir?
3. Süleyman Ələsgərovun daha hansı əsərlərini tanıyırsınız?
4. «Aman, ovçu» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

27

4

Yaradıcı tətbiqetmə

«Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanan və eyniadlı simfonik muğamda səslənən «Aman, ovçu» Azərbaycan xalq mahnısı notla və sözləri ilə öyrədilir.

5

Tapşırıq 1. «Aman, ovçu» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Tapşırıq 2. «Aman, ovçu» mahnısının melodiyasına ritmik müşayiət yaradın.

Bəstəkar haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən, əlavə vəsaitlərdən topladığı məlumatlar vasitəsilə.
2. Şagirdlərin internetdən topladıkları məlumatlardan.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Süleyman Ələsgərov harada anadan olmuşdur?

- a) Kəlbəcərdə b) Masallıda c) Şuşada

2. «Küçələrə su səpmişəm» xalq mahnısı hansı muğama əsaslanır?

- a) «Şüştər» b) «Segah» c) «Bayatı-Şiraz»

11. MÜSLÜM MAQOMAYEVİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQİSİ

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər sinfə M.Maqomayevin «Radio marşı»nın təranələri altında daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə deyir ki, bu musiqi M.Maqomayevin «Radio marşı»dır.

Sonra şagirdlərə M.Maqomayev haqqında qısa məlumat verilir və bəstəkarın «Nərgiz» operasının I pərdəsindən «Nərgizin ariyası»ndan bir parça dinlənir və şagirdlərlə onun xarakteri haqqında söhbət aparılır.

2

«Nərgiz» operasının I pərdəsindən «Qızlar xoru» notla ikisəsli ifa edilir və tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, notla oxuduğunuz bu melodiya xalq mahnılarına, yoxsa xalq rəqslərimizə daha yaxındır?» – verilə bilər.

Sınıf 3 qrupa bölünür. I qrup notla ifa olunan melodiyanın xalq rəqsinə, II qrup xalq mahnılarımıza oxşar olduğunu araşdırırlar. III qrup isə musiqinin melodiyaasının həm xalq mahnılarına, həm də xalq rəqslərinə uyğunluğunu qeyd edir.

10-cu MÖVZU

MÜSLÜM MAQOMAYEVİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQİSİ

Müslüm Maqomayev

Əbdül Müslüm Maqomayev (böyük) 1885-ci ildə Qroznı şəhərində anadan olub. Onun atası xalq çalğı alətlərində gözəl ifa edir, anası isə mələhətli səsi ilə xalq mahnıları oxuyurdu. Müslüm Maqomayev Qori seminariyasını Üzeyir Hacıbəyli ilə birlikdə bitirir. Bu tədris ocağında o, qoboy və skripkada ifa etməyi öyrənir, vokal və musiqi nəzəriyyəsi fənləri ilə tanış olur, orkestrdə dirijorluq edir. Elə bu ərfədə Müslüm Azərbaycan xalq musiqisinin inceliklərini öyrənir. 1912-ci ildən Üzeyir Hacıbəylinin yaxın silahdaşı kimi Azərbaycanın musiqi həyatında fəal iştirak edir. Bu illərdə bəstəkar «Şah İsmayıl» yazır və bu opera 1919-cu ildə tamaşaya qoyulur. Sonrakı illərdə «Yaz», «Tarla», «Bizim kənd», «Neft» kimi mahnıları, eyni zamanda kiçik orkestr üçün «Azərbaycan çöllərində», «Ceyran» rapsodiyalarını, «Ləzzinca», «Turaçı», «Əskoranı», «Sələ» kimi rəqləri, «Rəngi-Şiştər», «Təsnifi-Şür», «Pığdoramadı-Çahargah», «Radio marşı» kimi əsərlərini yazır.

1935-ci ildə bəstəkarın «Nərgiz» operası yaranır. Bu operada da bəstəkar «Şah İsmayıl» operasında olduğu kimi orijinal musiqi ilə bərabər, həm də xalq musiqi nümunələrindən istifadə etmişdir.

1

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operası. I pərdədən «Nərgizin ariyası»ndan bir parça

2

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operası. I pərdədən «Qızlar xoru»ndan bir parça

4

Xorun lirik və rəqsvari melodiya, həm də onun bənd quruluşuna malik olması bu musiqi nümunəsini xalq mahnı melodiyaalarına yaxın edir.

28

DİFERENSİAL TƏLİM

Dinlədiyi musiqi haqqında fikir söyləyir.
Mahnını notla oxuyur.

1. Melodiyaya uyğun ritm tuta bilir.
2. Mövzuya uyğun şəkil çəkir.

Aparılan fikir mübadiləsindən belə bir nəticəyə gəlinir ki, klassik bəstəkarlarımız, xüsusilə də Ü.Hacıbəyli, M.Maqomayev xalq musiqilərimizi dərindən bildiklərindən onlar özlərinin irihəcmli əsərlərində xalq musiqi nümunələrindən geniş şəkildə istifadə etmişlər. Müəllimin köməyi ilə şagirdlər bəstəkarların belə musiqi nümunələrinin adını yada salırlar.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

Müslüm Maqomayev.
«NƏRGİZ» operası.
«NƏRGİZİN ARIYASI»ndan bir parça

5

1. Müslüm Maqomayevin hansı operalarını tanıyırsınız?
2. Müslüm Maqomayev hansı Azərbaycan xalq musiqi nümunələrindən öz əsərlərində istifadə etmişdir?
3. «Nərgiz» operası hansı mövzuda yazılmışdır?
4. Müslüm Maqomayev haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

29

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar M.Maqomayevin «Nərgiz» operasından «Nərgizin ariyası»ndan bir parça sözlərilə və notla ifa olunur.

5

Tapşırıq 1. «Qızlar xoru»nun melodiyasına oxşar xalq musiqisi nümunəsi tapın.

Tapşırıq 2. «Nərgizin ariyası»nın xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Musiqi nümunələrinin müəllifləri ilə tanışlıq iki cür ola bilər:

1. Müəllimin internet materialları əsasında söhbətindən.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Nərgiz» operasının müəllifi kimdir?

- a) Ü.Hacıbəyli b) C.Cahangirov c) M.Maqomayev

2. «Radio marşı» əsərini kim yazıb?

- a) A.Zeynallı b) Q.Qarayev c) M.Maqomayev

12. CAHANGİR CAHANGİROV VƏ XALQ MUSIQISI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının eyni mövzulu əsərləri haqqında fikrini izah edir.
2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisi qisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
3. Mahnı birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə və müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər C.Cahangirovun «Qarabağ» mahnısının təranələri altında sifə daxil olurlar. Müəllim onlara belə sualla müraciət edir: «Uşaqlar, eşitdiyiniz bu mahnının adı nədir?»

Şagirdlər müəllimin köməyi ilə mahnının adının «Qarabağ» olduğunu söyləyirlər.

Müəllim bəstəkar Cahangir Cahangirovun həyat və yaradıcılıq yolu haqqında qısa məlumat verir və onun tanınmış ciddi janrlı əsərlərinin adını söyləyir.

2

C.Cahangirovun «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert» əsərindən III hissəsindən bir parça səsləndirilir. «Bu gün ayın üçüdü» Azərbaycan xalq mahnısının melodiyası notla oxunur. Müəllim, eyni zamanda bu əsərin ilk ifaçısı Xalq artisti, məşhur skripkaçı Azad Əliyevin adını qeyd edir və onun şəklini göstərir. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, dinlədiyiniz musiqinin melodiyası xalqa, yoxsa bəstəkarla məxsusdur?» – verilə bilər.

11-ci MÖVZU

CAHANGİR CAHANGİROV VƏ XALQ MUSIQISI

Cahangir Cahangirov

Görkəmli bəstəkar Cahangir Cahangirov 1921-ci ildə Bakının Balaxanı kəndində, fəhlə ailəsində anadan olub. Musiqiyə böyük maraq göstərən Cahangir Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının xalq musiqisi şöbəsinə qəbul olunur və filarmoniyanın mahnı və rəqs ansamblının xor qrupuna, sazçı qızlar ansamblına rəhbərlik edir. Təhsil illərində onun Nizami Gəncəvinin sözlərinə yazdığı «Gül camalın» romansı, skripka və fortepiano üçün sonatınası, «Arazın o tanyında» vokal-simfonik poeması, «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert» və digər əsərləri yaranır. Konservatoriyamı 1951-ci ildə bitirir. O, 1954-cü ildən ömrünün sonuna kimi konservatoriyanın xor kafedrasına rəhbərlik edir. 1957-ci ildə bəstəkar yazıçı Mirza İbrahimovun «Gələcək gün» romanı əsasında «Azad» operasını, 1959-cu ildə «Füzuli» kantatasını yazır və bu əsər Məhəmməd Füzulinin 400 illiyi münasibətilə keçirilən müsabiqədə birinci yeri tutur. Bu illərdə bəstəkar mahnılar və mütəxəlif janrlı musiqi əsərləri yazır. 1979-cu ildə bəstəkarın «Xanəndənin taleyi» operası Mirza Fətəli Axundov adına Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyulur. Onun bütünlükdə əsərləri Azərbaycan muğamlarına, xalq mahnı və rəqsələrinə əsaslanır. Cahangir Cahangirov 1992-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyəək

C.Cahangirov. «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert»-in III hissəsindən bir parça

C.Cahangirov bu əsərdə «Bu gün ayın üçüdü» adlı Azərbaycan xalq mahnısının melodiyasından istifadə etmişdir. Bu əsəri ilk dəfə skripkada Azərbaycanın Xalq artisti Azad Əliyev ifa etmişdir.

Azad Əliyev

30

DİFERENSİAL TƏLİM

Bəstəkarın yaradıcılığı haqqında fikir söyləyir. Xalq mahnısını notla oxuyur.

1. Mahnının melodiyasının ritmini tutur.
2. Melodiyanın tempi haqqında fikir söyləyir.

Aparılan fikir mübadiləsindən şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, Azərbaycan bəstəkarları, o cümlədən C.Cahangirov ciddi janrlı əsərlərində xalq musiqi nümunələrindən geniş istifadə etmişlər. Bəstəkarlar ciddi janrın xalq tərəfindən daha asan qavranılması üçün xalq musiqisindən öz əsərlərində istifadə edirlər. Belə ki, xalq musiqisini eşidən dinləyicinin bu əsərə həm diqqəti, həm də marağı artır.

Bu gün ayın üçüdür
(Azərbaycan xalq mahnısı)

4

Mahnını yada salaraq oxuyaq

QARABAĞ
Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Rəfiq Zəkəninindir.

<p>I</p> <p>Son ellərin, könüllərin Ülvi diyarısan, Şirin canın, Azərbaycanın Bir əbədi baharısan.</p>	<p>II</p> <p>Quşlar uçar, güllər açar Mavi qucağında, Hara baxsan, zövq alacaqsan Sənin İsa bulağında.</p>
---	---

Nəqərat:
Cənnətim Qarabağ!
Zinətim Qarabağ!
Nəğmələr gülüstənsən,
Sevgi dastanısan.

5

- 1.** «Bu gün ayın üçüdür» Azərbaycan xalq mahnısından hansı bəstəkar öz əsərində istifadə etmişdir?
2. Notla ifa edilən «Bu gün ayın üçüdür» mahnısı hansı tonallıqda səslənir?
3. «Qarabağ» mahnısının mətninə uyğun şəkil çəkin.

31

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Musiqisi Cahangir Cahangirovun, sözləri Rəfiq Zəkənin əvvəlki illərdə öyrənilmiş «Qarabağ» mahnısı yada salınaraq xor şəklində ifa olunur.

Tapşırıq 1. Qarabağ haqqında məlumatlar toplayın.

Tapşırıq 2. Qarabağ haqqında daha hansı bəstəkarların musiqi əsərləri yazdıqları haqqında məlumatlar toplayın.

Musiqi nümunələrinin müəllifləri ilə tanışlıq iki cür ola bilər:

- Müəllimin şəfahi şərhə əsasında.
- Şagirdlərin öz axtarışları nəticəsində əldə etdikləri materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

- Əsərin köməkçi mövzusunda «Bu gün ayın üçüdür» xalq mahnısından istifadə edən bəstəkar kimdir?
a) T.Quliyev b) O.Rəcəbov c) C.Cahangirov
- Azərbaycanın Xalq artisti Azad Əliyev hansı alətdə çalmışdır?
a) violonçel b) kamança c) skripka

13–14. I YARIMILDƏ KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI
15–16. SİNİF KONSERTİNƏ HAZIRLIQ
17. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

III BÖLMƏ. MUĞAMDAN OPERAYADƏK

18. MUĞAM HAQQINDA

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair fikirlərini şərh edir.
2. Muğam musiqisinin emosional hislərə təsirini izah edir.
3. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrədilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər «Heyratı» zərbi-muğamının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Şagirdlərə belə sualla müraciət edilir: «Uşaqlar, eşitdiyiniz bu musiqi necə adlanır?» Şagirdlər müəllimin köməyi ilə musiqi nümunələrinin «Heyratı» olduğunu söyləyir.

Bundan sonra müəllim klassik Azərbaycan muğamları haqqında şagirdlərin əvvəlki illərdəki biliklərinə əsaslanaraq yeni biliklər verir, məşhur musiqişünasların muğam haqqında dediklərini şagirdlərin diqqətinə çatdırır. Yeddi muğamın həftənin yeddi gününə uyğunluğu haqqında fikirlər söyləyir. Müəllim eyni zamanda muğam ifasında istifadə olunan əruz vəznində qəzəllər yazan şairlərin adlarını və şəkillərini şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

2

Bundan sonra müəllim əvvəlcə xanəndə Alim Qasımovun ifasında «Şüştər» muğamından «Bərdaşt» şöbəsinə, daha sonra Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi» musiqisini səsləndirir. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, bu iki əsərdə oxşarlıq varmı?» – verilə bilər.

12-ci MÖVZU

MUĞAM HAQQINDA

Avropa musiqisindən fərqli olaraq, Azərbaycan musiqisində iki əsas yox, yeddi əsas lad, yəni yeddi əsas maqam və ya yeddi əsas muğam vardır.

Zaman keçdikcə bu yeddi muğam xalq sənətkarları tərəfindən cıllanaraq genişlənməmiş və yeddi əsas muğam silsiləsinə əlavə muğamlar daxil olmuş, bu da muğamın zəngin xəzinəsinə və milli musiqimizin unudulmayan tarixinə çevrilmişdir. Növlərin sayı yeddi, həftə günlərinin sayı yeddi, muğamların sayının yeddi olması onlar arasında uyğunluğun olduğunu göstərir:

Muğam üçlüyü

Rast — bazar ertəsi;
Şur — çərşənbə axşamı;
Segah — çərşənbə;
Çahargah — cümə axşamı;
Hüməyün — cümə;
Bayatı-Şiraz — sənbə;
Şüştər — bazar günü.

Muğamın yaranması və formalaşması ilə əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, əvvəllər dinlə bağlı olan «avaz», yaxud «avzət» sonradan qəzəllə birləşdirilərək muğama çevrilmişdir. Muğamı qəzəlsiz və qəzəli muğamsız təsvir etmək mümkün deyil. Uzun əsrlər boyu Azərbaycan xanəndələri muğam oxuyarkən Nizami, Xaqani, Füzuli, Nəsimi, Xətai, Şirvani və Vahid qəzəllərindən istifadə etmişlər.

1

Musiqi dinləyək

«Şüştər» muğamından «Bərdaşt». Xalq artisti Alim Qasımovun ifasında.

Bəstəkarlarımız ilham mənbəyi kimi həmişə muğamlarımızdan, muğam intonasiyalarından istifadə etmişlər.

2

Musiqi dinləyək

Arif Məlikov, «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi»

Arif Məlikov «Məhəbbət əfsanəsi» baletində «Xalq səhnəsi» üçün yazdığı hissədə məhz «Şüştər» muğamının intonasiyalarına müraciət etmişdir.

34

DİFERENSİAL TƏLİM

Muğam haqqında sərbəst fikir söyləyir.
Muğam musiqisini diqqətlə dinləyir.

1. Musiqiyə uyğun ritm tuta bilir.
2. Mahnının tempini müəyyənləşdirir.

3

Aparılan fikir mübadiləsi zamanı məlum olur ki, bəstəkar Arif Məlikov dinlənmiş əsərində «Şüştər» klassik Azərbaycan muğamının intonasiyalarından istifadə etmişdir. Bundan sonra şagirdlər notla «Şüştər təsnifi»ni oxuyurlar.

«Şüştər» muğamından
«Şüştər» təsnifi
Allegretto

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ
Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.

İstəyən di-yəy-mey-da - nən-da qay ki-mi-ün da-yan, o-ğul
Hər i-gid-ən a-dən çə-şib, ya-yi-şib-hər ya-na, o-ğul
Sən i-gid-lər cür-ge-sin-da ha-mi-qə-gəl nən-na, o-ğul
Də-ğub-dür mard a-na nən-ni, nən-da ol-mər-da-şın, o-ğul
Qəb-rə-man-lıq a-di-nən-də ol-mən-ni-qə-şın, ay o-ğul
Qəb-rə-man-lıq a-di-nən-də ol-mən-ni-qə-şın, ay o-ğul
ay o-ğul

1. Muğamlarımızla həftə günlərinin arasında hansı əlaqə vardır?
2. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısı hansı ölçüdə yazılmışdır?
3. Muğamla əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

35

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin, sözləri Mirzə Bayramovun olan «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısı notla, sonra not altında yazılmış sözləri ilə birlikdə öyrənilir. Müəllim mahnının xarakteri, muğam musiqimizə yaxınlığı, digər musiqi ifadə vasitələri haqqında məlumat verir.

4

5

Təpşırıq 1. Təhsil illərində muğamlarla əlaqədar öyrəndiyiniz biliklər əsasında şifahi təqdimat hazırlayın.

Təpşırıq 2. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısındakı ana və oğul obrazına uyğun şəkil çəkin.

Mahnı müəllifləri ilə əlaqədar məlumatlar iki cür verilə bilər:

- Müəllimin şəxsi vasitəsilə.
- Şagirdin internetdən əldə etdiyi məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TƏPŞİRİQLƏRİ

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısının bəstəkarı kimdir?

- a) M.Maqomayev b) Ü.Hacıbəyli c) E.Sabitoğlu

2. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısının sözlərini kim yazmışdır?

- a) A.Səhhət b) M.Ə.Sabir c) M.Bayramov

19. 20 YANVAR 1990-cı İL VƏ MUĞAMLAR

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər musiqinin müşayiəti olmadan sinfə daxil olurlar. Müəllim musiqinin səslənməməsinin səbəbini mövzunun 20 yanvar 1990-cı il şəhidlərinə həsr olunduğu ilə əlaqədar olduğunu aydınlaşdırır. Şagirdlər şəhidlərin xatirəsini 1 dəqiqə sükutla yad edirlər.

Müəllim 20 yanvar 1990-cı ildə Sovet ordusunun Bakı şəhərində törətdiyi qırğın hadisəsi, bu hadisədən sonra yaranmış Şəhidlər Xiyabanı ilə əlaqədar məlumat verir. 20 Yanvar günü orada səslənən kədərli, qəmli musiqimiz, muğamlarımız haqqında danışır.

2

Klassik Azərbaycan muğamı olan «Hümayun»dan bir parça səsləndirilir və şagirdlər tərəfindən bu muğamın səs sırası notla oxunur. Bundan sonra şəhid qəhrəmanımız Çingiz Mustafayevə həsr olunmuş O.Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-reqviyem əsərinin «Hümayun» muğamına əsaslanan və «Rekviyem» adlanan VII hissəsindən bir parça dinlənilir. Tədqiqat sualı kimi «*Dinlədiyimiz musiqi nümunələri 20 Yanvar faciəsinin təsvirini verə bilirmi?*» – verilə bilər. Müəllim bu iki musiqi nümunəsi arasındakı oxşar cəhətləri müəyyənləşdirməyi şagirdlərə təklif edir. Fikir mübadiləsi zamanı məlum olur ki, bəstəkar kədərli «Hümayun» muğamı intonasiyalarından öz vokal-simfonik əsərində istifadə etmişdir.

13-cü MÖVZU

1990-cı İL 20 YANVAR FACİƏSİNİ SƏSLƏNDİRƏN MUĞAMLAR

20 yanvar 1990-cı ildə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmaq cəhdlərinə və keçmiş SSRİ rəhbərliyinin vətənimizə qarşı qərəzli siyasətinə etiraz əlaməti olaraq ayağa qalxmış dinc əhaliyə divan tutmaq məqsədilə Bakıya sovet hərbi hissələri daxil oldu. Rus ordusu ağır hərbi texnikanın köməyi ilə dinc əhəlinin kütləvi etiraz aksiyasını vəhşicəsinə yataırdı. Bu qırğın nəticəsində milliyətindən asılı olmayaraq, yüzlərlə Azərbaycan vətəndaşı məhv edildi. Qanlı 20 Yanvar günü dünyasını dəyişənlər Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırıldı. Qəribə qəhrəmlər axıdılmış şəhid qanının simvoluna çevrildi. Milli tariximizin ən parlaq qəhrəmanlıq səhifələrindən birinə çevrilən 20 Yanvarı xalqımız «Ümumxalq Hüzün Günü» kimi qeyd edir. Məhz 20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında kədərimizi ifadə edən muğamlarımız «Hümayun», «Süstar», mübarizə əhvalı-ruhiyyəli «Çaharqub» qoboy, kamança, tar, ud kimi qədim Azərbaycan xalq calğı alətlərinin ifasında səsləndirilir.

Şəhidlər xiyabanı

1

Musiqi dinləyək

«Hümayun». Azərbaycan klassik muğamından bir parça

2

«Hümayun» muğamının səs sırası

4

36

DİFERENSİAL TƏLİM

Muğam haqqında sərbəst fikir söyləyir.
Muğam musiqisini diqqətlə dinləyir.

1. Musiqiyə uyğun ritm tuta bilir.
2. Mahnının tempini müəyyənləşdirir.

3

Aparılan fikir mübadiləsi göstərir ki, bəstəkarlar xalqın hüznü günlərini öz yaradıcılıqlarında əbədiləşdirir və bu məqsədlə yazılmış əsərlərində klassik Azərbaycan muğamlarının intonasiyalarından istifadə edirlər. Şagirdlər Oqtay Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən «Rekviyem» adlanan VII hissəni dinləyirlər.

Musiqi dinləyək

Oqtay Rəcəbov. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən «Rekviyem» adlanan VII hissə

Şəhid Çingiz Mustafayevə həsr olunmuş əsərdən dinlədiyimiz hissə xor kollektivi tərəfindən sözsüz, simfonik orkestrin müşayiəti ilə səslənir. Bu hissə «Hümayun» Azərbaycan klassik muğamına əsaslanır.

Çingiz Mustafayev.
Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı

ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.

I

Bu gün döyüş meydanında qoç kimi son dayan, oğul,
Bir igitdən adın çıxıb, yayılıb hər yana, oğul,
Sən igitlər cərgəsində həmişə gəl sənə, oğul,
Doğubdur mərd ana sənə, sən də ol mərdana oğul,
Qəhrmanlıq adı sənə olsun nişanə, ay oğul!

II

Azərbaycan, igitlərin yayılıb dünyaya səsi.
Hər bir dağın simasında var bir Koroglu qalası.
Bu qanıqon düşmənlərin tezə alnar havası,
Çöllər ona məzar olar, kəsilər mürdar nəfəsi.
Al süngünü, sanc gözünə, qoy boyansın qana, oğul!

1. «Hümayun» Azərbaycan muğamının xarakteri necədir?
2. Oqtay Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən dinlədiyiniz musiqi nümunəsi hansı muğama əsaslanır?
3. «20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında» mövzusunda şəkil çəkin.

3

5

37

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Keçən dərstdə öyrədilmiş musiqisi Üzeyir Hacıbəyliyə, sözləri Mirzə Bayramova aid olan «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısı bütövlükdə notla və sözləri ilə birlikdə ifa olunur.

Tapşırıq 1. Musiqi dərslərində əldə edilmiş biliklərə istinad edərək daha hansı muğamın qəmli, kədərli olduğunu yadınıza salın.

Tapşırıq 2. Yeddi muğamın xarakteri haqqında bilgiləri yada salaraq onlar haqqında öz fikrinizi söyləyin.

Dinlənilmiş simfonik əsərin müəllifləri haqqında məlumatı iki cür vermək olar:

1. Müəllimin dediklərinə əsasən.
2. Şagirdlərin internetdən aldıkları məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoy)

1. XX əsrdə Bakı qırğını hansı ilin, hansı ayında olmuşdur?

- a) 20 yanvar 1990 b) 11 fevral 1991 c) 25 mart 1992

2. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin bəstəkarı kimdir?

- a) Q.Qarayev b) F.Əmirov c) O.Rəcəbov

20. NOT SƏSLƏRİ VƏ MUĞAMLAR HAQQINDA

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşıq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini sərh edir.
2. Mahnını birsəslili (solo) və xor tərkibində (ikisəslili) oxuyur.

Bu dərsin öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə və mütakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər sinfə Ü.Hacıbəylinin «Aşıqsayağı» əsərinin təranələri altında daxil olurlar.

Müəllim uşaqları musiqi nümunəsi ilə tanış edir.

Şagirdlərə Pifaqorun musiqi səsələrinin yeddi tonu, səsələrin əlaqəsi, notların adlarının yaranması, notların adlarının səma cisimləri və muğamlarla əlaqəsi haqqında bilgiler verir. Müəllim, eyni zamanda qeyd edir ki, muğamlar Misirdən Hindistana qədər böyük bir ərazidə yayılmış bir musiqi janrıdır və müxtəlif xalqlarda muğam müxtəlif adlar daşıyır.

2

Tədqiqat sualı kimi «Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında hansı klassik və xalq musiqi nümunələrindən istifadə olunmuşdur?» – verilə bilər.

Bundan sonra müəllim əvvəlcə «Hümayun» muğamının «Bərdaşt» şöbəsinə kamançanın ifasında, sonra Ü.Hacıbəylinin «Aşıqsayağı» əsərini fortepiano triosunun ifasında səsələndirir və şagirdlərə bu əsərlər arasında fərqli cəhətləri təyin etməyi tapşırır. Müəllim, eyni zamanda fortepiano triosunun skripka, violonçel və fortepiano kimi Avropa musiqi alətlərindən təşkil olunduğunu bildirir. Müqayisə nəticəsində «Aşıqsayağı» əsərinin «Şur» muğamına əsaslandığı aydınlaşır.

14-cü MÖVZU

NOT SƏSLƏRİ VƏ MUĞAMLAR HAQQINDA

Qədim yunan filosofu Pifaqor (təxminən b.e. əvvəl 570–490-cı illər) musiqinin yeddi tonunu icad etdi. Pifaqor bu tonları yüksəkliyinə görə və rəng müxtəlifliyinə görə belə yerləşdirdi:

1

Skemda göstərilən adlar isə eramızın 995–1050-ci illərində yaşamış nəzəriyyəçi və bəstəkar, not sisteminin yaradıcısı Qvido de Aretsomun müqəddəs İohannın xatirəsinə həsr etdiyi orta sərlərdə geniş yayılmış kilsə himninin sözlərinin ilk hecalarından götürülmüşdür:

Ut – Ut queant laxis
Re – Resonare fibris
Mi – Mira gestorum
Fa – Famuli tuorum
Sol – Solve polluti
La – Labii reatum
Sa – Sancte Iohannes

Sonradan oxumaq asan olsun deyə italyan musiqiçiləri Doni «ut» hecasını öz admın ilk hecası olan «do» ilə, Ansel isə «sa» hecasını «si» ilə əvəz etdi.
Bu səs sırası bu günə kimi dəyişilməmişdir.

Qədim yunanlar yeddi səma cismindən hər birinin Pifaqorun kəşf etdiyi yeddi tondan birinə uyğun olduğunu zənn edirdilər. Şərq alimləri isə yeddi səma cismini muğamlarla belə əlaqələndirirdilər:

Do – Yupiter – Zərifkənd
Re – Saturn – Rəhavi
Mi – Ay – Nəva
Fa – Merkuri – Busəlik
Sol – Venera – Rəst
Lya – Günəş – Əraq
Si – Mars – Uşsaq

Nıldən Qanqa, Qafqazdan Orta Asiyaya, tizil Şərqi yayılan muğamlar muğam, makom, mukam, dosgah, taqsim, raga adlanısa da, onların kökləri eyni bulaqdan su içmişdir.

38

DİFERENSİAL TƏLİM

Muğam haqqında sərbəst fikir söyləyir.
Muğam musiqisini diqqətlə dinləyir.

1. Musiqiyə uyğun ritm tuta bilir.
2. Mahnının tempini müəyyənləşdirir.

Muğamlarla və not səsələrlə əlaqədar fikir söyləyir. Musiqi nümunələri və muğam arasında əlaqəni müəyyənləşdirir. Səma cisimləri və muğam adları arasında əlaqə haqqında fikir söyləyir. Oxuduğu mahnının ritmini tutur.

3

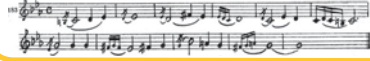
Aparılan fikir mübadiləsi göstərir ki, XX əsrin ortalarında Ü.Hacıbəylinin Avropa üçlüyü üçün yaratdığı «Aşıqsayağı» və digər əsərləri məhz klassik muğamlarımıza əsaslanmışdır. Eyni zamanda belə bir nəticəyə gəlinir ki, Azərbaycan musiqisi, klassik muğamlarımız Avropa musiqi alətlərində də gözəl səslənir. Bunun sübutu kimi «Hümayun» muğamına əsaslanan və simfonik orkestr üçün bəstələnmiş Cahangir Cahangirovun «Arazın o tayında» simfonik poemasından bir parça şagirdlər tərəfindən notla ifa olunur.

Cahangir Cahangirov.

«Arazın o tayında» simfonik poemasının girişindən bir parça
Bu musiqi «Hümayun» muğam intonasiyalarına əsaslanır:

Andante sostenuto

Musiqi dinləyək

«Hümayun» muğamından «Bərdəşt» şobəsi. Kamaçada ifa edir Azərbaycanın Xalq artisti Şəfiqə Eyvazova

Üzeyir Hacıbəyli. «Aşıqsayağı». Fortepiano trionunun ifasında

Bu əsər fortepiano trionu üçün yazılmışdır. Skripka, violonçel və fortepiano trionu üçün yazılmış «Aşıqsayağı» əsəri «Şur» Azərbaycan muğamı intonasiyaları üzərində səslənir.

Şəfiqə Eyvazova

BİZİM HƏYƏT

Musiqisi Fikrət Əmirovun, sözləri Teymur Elçinindir.

I
Bizim həyatda çox uşaq var,
Bir-birini çox sevir onlar.
Böyük meydandır bizim həyət,
Qaynar qazandır bizim həyət.

II
Uca evləri nə göyçəkdir,
Onun dörd yanı gül-çiçəkdir.
Gömgöy dənizdir bizim həyət,
Hər vaxt təmizdir bizim həyət.

Naqarat:

Bax, bax, nə gözəldir bizim həyət,
Gəl, bax, nə gözəldir bizim həyət.

Bu mahnı «Şur» Azərbaycan muğamına əsaslanır.

1. Notların adları necə yaranıb?
2. Üzeyir Hacıbəylinin «Aşıqsayağı» əsəri hansı alətlərdən ibarət trio üçün yazılmışdır?
3. «Bizim həyət» mahnısının xarakteri necədir?
4. «Not səsləri və muğamlar» mövzusunda şifahi təqdimat hazırlayın.

39

4

Yaradıcı tətbiqetmə

«Şur» muğamı intonasiyalarına əsaslanan və əvvəlki illərdə öyrənilmiş musiqisi Fikrət Əmirova, sözləri Teymur Elçinə aid olan «Bizim həyət» mahnısı yada salınaraq oxunulur.

4

3

5

Tapşırıq 1. «Bizim həyət» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Tapşırıq 2. «Bizim həyət» mahnısının xarakteri və digər xüsusiyyətləri ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

Mahnının müəllifləri ilə əlaqədar iki cür məlumat verilə bilər:

1. Müəllimin şifahi şərhə əsasında.
2. Şagirdlərin internetdən aldıkları məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. C.Cahangirovun «Arazın o tayında» adlı əsərində hansı muğamdan istifadə olunub?

- a) «Segah» b) «Hümayun» c) «Şur»

2. «Bizim həyət» mahnısının bəstəkarı kimdir?

- a) Ü.Hacıbəyli b) S.Ələsgərov c) F.Əmirov

21. SOLTAN HACIBƏYOVUN YARADICILIĞINDA MUĞAM VƏ FOLKLOR MUSIQISI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəslili (solo) və xor tərkibində (ikisəslili) oxuyur.

Bu dərsin öyrənilməsində beyn həmləsi, müzakirə, müqayisə kimi iş usullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər S.Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsinin müqəddiməsinin musiqi təranələri altında sifə daxil olurlar.

Müəllim S.Hacıbəyovun həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verir. Eyni zamanda «Karvan» simfonik lövhəsinin yaranma tarixi və hansı məqsədlə yazılması haqqında da danışır. Müəllim «Karvan» əsərində əsas solo aləti olan və «Şur» muğamının «Hicaz» şöbəsinin intonasiyalarına uyğun melodiyaları ifa edən fleyta Avropa musiqi aləti və simfonik orkestrləri ilə əlaqədar məlumatları şagirdlərin diqqətinə çatdırır. Tədqiqat sualı kimi «*Karvan*» simfonik lövhəsi və «*Şur*» muğamının «*Hicaz*» şöbəsini birləşdirən əlamətlər hansıdır?» verilə bilər.

2

Fleytadan bəstəkarın «Gülşən» baletində «Pambıq yığıcı» nömrəsində əsas alət kimi istifadə olunduğu bildirilir.

Hər iki əsərlə tanış olan şagirdlərin onların xaraktercə müxtəlif olduğunu, lakin hər ikisinin xalq musiqisinə əsaslandığını və simfonik orkestr tərəfindən ifa olunduğunu müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırırlar.

15-ci MÖVZU

SOLTAN HACIBƏYOVUN YARADICILIĞINDA MUĞAM VƏ FOLKLOR MUSIQISI

Soltan Hacıbəyov

Soltan İsmayıl oğlu Hacıbəyov 1919-cu ildə Şuşa şəhərində anadan olub. Bəstəkar orta ixtisas musiqi məktəbini truba sinfi üzrə bitirir. 1939-cu ildən Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında professor, bəstəkar Boris Zeynmanın sinfində təhsil almağa başlayır. Konservatoriyada təhsil aldığı müddətdə Soltan Hacıbəyovun «Qızılgül» (1940) musiqili komediyası tamaşaya qoyulur. Bu illərdə bəstəkar skripka və simfonik orkestr üçün konsert, simli kvartet, simfonik variasiyalar, kantata və digər janrlı əsərlər yazır. 1946-cı ildə konservatoriyamı bitirir. II simfoniyasını tamamlayır. Bəstəkar bu dövrdə Türkmənistan Dövlət Opera və Balet Teatrının sifarişli «Kəminə və Qəzi» adlı opera üzərində işləməyə başlayır, lakin bu işi tamamlaya bilmir. Qeyd olunan əsərin musiqisi əsasında S.Hacıbəyov «Karvan» simfonik lövhəsini yazır. 1950-ci ildə bəstəkarın «Gülşən» baletini yaranır. 50-ci illərdə Bolqarıstan və Çexoslovakiyaya səfər edən bəstəkar Azərbaycan xalq çalığı alətləri üçün «Bolqar süitəsi» və «Çex rəqsi» əsərlərini bəstələyir. 1964-cü ildə isə Hindistan səfərinin nəticəsi kimi «Hind mövzusunda süitəsi»si işıq üzə gətirir.

Bəstəkar «Karvan» simfonik lövhəsində «Şur» muğamının «Hicaz» şöbəsi intonasiyalarına əsaslanmışdır. Bu melodiya orkestrdə fleyta musiqi alətinin ifasında səslənir.

Musiqi dinləyək

Soltan Hacıbəyov. «Karvan» simfonik lövhəsindən bir parça

Fleita

Karvan

Simfonik orkestr

Bəstəkar «Gülşən» baletində pambıq yığıcıni təsvir edən musiqi lövhəsində «Çoban bayatısı» xalq melodiyasının intonasiyalarından istifadə etmişdir.

40

DİFERENSİAL TƏLİM

Bəstəkar haqqında fikir söyləyir.
«Karvan» əsərində muğamdan istifadə olunduğunu göstərir.

1. Dinlədiyi musiqinin ritmini tutur.
2. «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkir.

Aparılan fikir mübadiləsi nəticəsində şagirdlər aydınlaşdırırlar ki, bəstəkar S.Hacıbəyov müxtəlif musiqi ifadə vasitələrindən, simfonik orkestrdən istifadə etməklə milli ruhda, muğam intonasiyalarına uyğun gözəl musiqi inciləri yaratmışdır.

Soltan Hacıbəyov.
«Gülşən» baletindən «Pambıq yığıcı»
Moderato

LAYLAY
Musiqisi Soltan Hacıbəyovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

I
Yat, ay mənim körpə qızım, a laylay,
Yat, saçları ipək qızım, a laylay.
Laylay, balam, a laylay,
Laylay, gülüm, a laylay.

II
Pəncərədən boylanıb Ay, a laylay,
Yat, mən sənə deyim laylay, a laylay.
Yat, tərpedim beşiyini, a laylay,
Çəkim sənə keşiyini, a laylay.

-
1. Soltan Hacıbəyov hansı əsərində «Şur» muğamının «Hicaz» şöbəsinin intonasiyalarından istifadə edib?
 2. Soltan Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsi hansı əsərin musiqisi əsasında yazılmışdır?
 3. Soltan Hacıbəyovun «Gülşən» baletində hansı Azərbaycan folklor musiqi nümunəsindən istifadə edilmişdir?
 4. «Laylay» mahnısının mövzusunda uyğun şəkli seçin.

41

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Soltan Hacıbəyovun Mirmehdi Seyidzadənin sözlərinə bəstələdiyi «Laylay» mahnısı öyrədir. Mahnının melodiyası bəndlərinə uyğun olaraq öyrədildikdən sonra həm də notla ifadə edilir.

4

5

Tapşırıq 1. «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkli seçin.

Tapşırıq 2. «Karvan» simfonik lövhəsi əsasında «Səhrada» mövzusunda hekayə hazırlayın.

Musiqi nümunələrinin müəllifi haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin verdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin özlərinin əldə etdikləri biliklərə uyğun olaraq.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Karvan» simfonik lövhəsində hansı obraz musiqi dili vasitəsilə təsvir olunur?
a) dağlar b) səhra və dəvələr c) dəniz
2. «Karvan» simfonik lövhəsində solo aləti kimi hansı musiqi alətindən istifadə olunub?
a) tar b) kamança c) fleyta

22. AMERİKA CAZI VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəslili (solo) və xor tərkibində (ikisəslili) oxuyur.

Bu dərsin öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər V.Mustafazadənin «Mart» fortepiano pyesinin tərənləri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim bu musiqinin müəllifi haqqında danışır, əsərin adını şagirdlərə söyləyir və onun portretini göstərir.

Bundan sonra müəllim görkəmli pianoçu və caz ifaçısı Vaqif Mustafazadə, onun həyat və yaradıcılıq yolu haqqında qısa məlumat verir. Eyni zamanda V.Mustafazadənin Monakoda keçirilən Beynəlxalq müsabiqədə I yerin qalibi olması və ağ royalla mükafatlandırılması faktı da şagirdlərə çatdırılır.

2

Tədqiqat sualı kimi «V.Mustafazadənin cazı ilə dünya cazı arasında nə fərq var?» – verilə bilər.

V.Mustafazadənin «Mart» kompozisiyası dinlənir, sonra əsərin melodiyası notla ifa olunur və bu iki nümunə arasındakı oxşar və fərqli cəhətlər müəyyənləşdirilir.

16-cı MÖVZU

AMERİKA CAZI VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Vaqif Mustafazadə

Görkəmli pianoçu, Azərbaycan muğamlarını caz texnikası ilə birləşdirərək muğam-caz musiqi janrının təməlini qoyan Vaqif Mustafazadə 1940-cı ildə Bakıda anadan olub. İçərişəhərdəki kiçik bir məhəllədə böyüyən Vaqif ilk musiqi təhsilini anası Zivər xanımdan alır. Mahir pianoçu olan Zivər xanım Vaqifə xalq folklor nümunələri ilə yanaşı, klassik bəstəkarların – İohann Sebastyan Baxın, Lyudvıq Van Bethovenin, Volfqanq Amadey Motsartın, Uzeyir Hacıbəylinin və digərlərinin əsərlərini çalmağı öyrədir.

Gənc Vaqifi Amerikada, Qərbi Avropada təşəkkül tapmış caz musiqi janrı aludə etmişdi. O, gecələri sübhədək radio dalğalarında caz musiqisi dinləyir, onun sirlərini öyrənir və bu janrı muğamla əlaqələndirir, onları müasir akkordlarla, caz üslubuna uyğun improvizasiyaya edir. O dövrdə bu musiqiyə qoyulmuş qadağa qarşısında tab gətirməyən Vaqif Mustafazadə Tiflis şəhərinə gedir, Gürcüstan Dövlət Filarmoniyasında «Qafqaz» caz-triosu yaradır. 1970-ci ildə Bakıya qayıdan Vaqif Mustafazadə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqında «Leyli» adlı ilk qadın vokal kvartetinin əsasını qoyur. Bu kollektiv 1971-ci ildə Azərbaycan Televiziya və Radio Komitəsinin nəzdinə keçir və «Sevil» kvarteti kimi fəaliyyət göstərir.

Vaqif Mustafazadə 1978-ci ildə Monakoda VIII Beynəlxalq müsabiqədə birinci mükafata layiq görülür və Azərbaycanın Əməkdar artisti, Dövlət mükafatı laureatı adını alır.

Musiqi dinləyək

Vaqif Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesi

«Mart» fortepiano pyesi «Bayatı-kürd» kiçikləcməli muğamın intonasionalına əsaslanan caz musiqisi nümunəsidir. Bəstəkar bu əsərdə sol əldən müasir caz akkordlarının melodik səslənməsində melodiya müşayiət kimi istifadə etmişdir.

2

3

Bəstəkar bu melodiya da liqa adlanan işarədən istifadə etmişdir. Liqa rabitə, əlaqə işarəsidir. Liqa eyni yüksəklikdə olan iki və ya bir neçə notu birləşdirsə, səsizin uzunluğu müddəti artar.

42

DİFERENSİAL TƏLİM

V.Mustafazadə haqqında fikir söyləyir. «Mart» fortepiano pyesinin melodiyasını notla ifa edir.

1. V.Mustafazadənin musiqisinə ritm tutur.

Aparılan fikir mübadiləsindən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, Vaqif Mustafazadə caz janrını muğamlarla, muğam intonasiyaları ilə birləşdirərək dünya miqyasında yeni bir muğam-caz janrını yaratmışdır.

Vaqif Mustafazadə.
«Mart» fortepiano pyesindən melodiya

Moderato

4

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK
Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

I
Sən əbədi baharsan od ürəkli,
Bir əzəmət, vüqarsan, ey gəncliyim.
Sən həmişə yaşarsan bu adınla,
Sən sabaha baxarsan, ey gəncliyim.

Nəqərat:
İrəli, dostum, hücum sabahlara,
Çətində, darda irəli, gəncliyim.
De gənclik hara, de bu dinclik hara,
Şərəflə ötür illəri, gəncliyim.

5

-
1. Vaqif Mustafazadə musiqi mədəniyyətinə hansı yeniliyi gətirib?
 2. «Mart» fortepiano pyesinin xarakteri necədir?
 3. «Mart» fortepiano pyesinin xarakterinə uyğun şəkil çəkin.

43

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Musiqisi Azər Dadaşovun, sözləri Nüsrət Kəsəmənlinin olan «Günəşə yollar çək» mahnısını öyrədilir.

Tapşırıq: «Caz» haqqında internet materiallarından istifadə etməklə şifahi şərh hazırlayın.

Dinlənmiş musiqi nümunələrinin müəllifləri haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin axtarışları nəticəsində əldə olunan materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Muğam-caz» janrını kim yaratmışdır?

- a) T.Quliyev b) F.Əmirov c) V.Mustafazadə

2. V.Mustafazadə hansı musiqi alətinin virtuoz ifaçısı olub?

- a) skripka b) piano c) saksofon

23. CORC GERŞVİN VƏ CAZ

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının eyni mövzulu əsərləri haqqında fikirlərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu dərsin öyrənilməsində beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər bəstəkar A.Dadaşovun «Günəşə yollar çək» mahnısının təranələri altında sifə daxil olurlar. Müəllim musiqi nümunəsinin və bəstəkarın adını şagirdlərə bir daha söyləyir.

Müəllim Amerika bəstəkarı Corc Gerşvinin yaradıcılığı haqqında şagirdlərə məlumat verir. Şagirdlərə məlum olur ki, Amerikada yaranmış zənci caz musiqisi, onun ecazkar melodiyaları, müasir ritmi Amerika bəstəkarını məftun etmiş və o da özünün professional yaradıcılığında onlardan geniş istifadə etmişdir.

2

Tədqiqat sualı kimi «Azərbaycan və dünya bəstəkarları öz yaradıcılıqlarında xalq musiqi nümunələrindən necə bəhrələnmişlər?» – verilə bilər. Bundan sonra şagirdlər C.Gerşvinin «Blyuz tonlarında rapsodiya»sından bir parça dinləyirlər. Müəllim şagirdlərə aydınlaşdırır ki, «Blyuz» aramlı tempə malik zənci rəqs-musiqisidir. Sonra şagirdlər «Blyuz tonlarında rapsodiya»sının tonallığını təyin edib onun melodiyasından bir parçanı notla oxuyurlar və onları müqayisə edirlər.

17-ci MÖVZU

CORC GERŞVİN VƏ CAZ

Corc Gerşvin

Corc Gerşvinin fortepiano və orkestr üçün konsertinin ifasından sonra o dövrün musiqilərinə bəri yazdı: «Pişiklər isti sorba dolu qab ətrafında fırlandığı kimi, bir çox bəstəkarlar da caz ətrafında fırlanaraq gözləyirlər ki, o, bir az soyusun və onlar dillərini yandırmaqdan yəsinlər. Corc Gerşvin bu problemi həll edə bildi. Məşhur nağıldakı şahzadə kimi, o, Zoluşkann əlindən tutaraq onu paxil bəcəsinə acığına şahzadə qız adlandırma bildi...»

Caz mahnısına Avropa musiqisi, ənənəvi Avropa opera və instrumental konsert janrına isə zənci caz musiqisi gətirən Corc Gerşvin yenilikçi bəstəkar idi.

Corc Gerşvin piano arxasında

1

4

Corc Gerşvin.
«Blyuz tonlarında rapsodiya»

Melodiyanın yazıldığı major qammasını oxuyaq:
Lya ♯ maj.

44

DİFERENSİAL TƏLİM

Caz musiqisi ilə əlaqədar fikir söyləyir.
Corc Gerşvin haqqında fikir söyləyir.

1. Melodiyanın ritmini tutur.

Aparılan müqayisəli təhlildən məlum olur ki, başqa ölkələrdə də bəstəkarlar öz yaradıcılıqlarında xalq musiqisi nümunələrindən istifadə edərək professional əsərlər yaradırlar.

Lya bemol major qamması 4 bemol işarəsi olan major qammasıdır: si bemol, mi bemol, lya bemol, re bemol.

Musiqi dinləyək
Core Gerşvin. «Blyuz tonlarında rapsodiya»

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK
Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

Maestoso agitato con calore

Sən ə - bə - di bu - xar - san od ü - rək - li,
Bir ə - zə - mət, vü - qar - san, ey gənc - li - yim.
Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,
Sən sa - ba - ha bu - xar - san, ey gənc - li - yim.
Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,
Sən sa - ba - ha bu - xar - san, ey gənc - li - yim.
ey gənc - li - yim.

1. Core Gerşvinin yaradıcılığı hansı musiqi üslubuna aid edilə bilər?
2. Core Gerşvinin yazdığı opera necə adlanır?
3. «Günəşə yollar çək» mahnısının xarakteri necədir?
4. Core Gerşvin haqqında internet materiallarından istifadə etməklə şifahi təqdimat hazırlayın.

45

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Azər Dadaşovun Nüsrət Kəsəmənlinin sözlərinə müasir Avropa ritmlərindən istifadə edərək bəstələdiyi «Günəşə yollar çək» mahnısı notla oxunur.

3

2

5

Tapşırıq 1. «Günəşə yollar çək» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Tapşırıq 2. «Günəşə yollar çək» mahnısının melodiyasına əl çalmaqla ritm tutun.

Musiqi müəllifləri ilə tanışlıq iki cür ola bilər:

1. Müəllimin şifahi şərhi vasitəsilə.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Porqi və Bess» operasının müəllifi kimdir?

- a) C.Verdi b) V.A.Motsart c) C.Gerşvin

2. «Günəşə yollar çək» mahnısının bəstəkarı kimdir?

- a) O.Zülfüqarov b) E.Sabitoğlu c) A.Dadaşov

24. AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞI VƏ «RAST» MUĞAM İNTONASIYALARI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər aşıq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Dinlədiyi muğamlar haqqında təəssüratlarını bildirir.
3. Mahnını birsəslili (solo) və xor tərkibində (ikisəslili) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində Venn diaqramı, müqayisə, beyin həmləsi, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər sinfə A.Dadaşovun «Günəşə yollar çək» mahnısının tərənləri altında daxil olurlar. Mahnının dəqiq, marş xarakterli ritmi şagirdlərin hərəkətlərinin nizamlı olmasına kömək göstərir.

Müəllim Ü.Hacıbəylinin «Əsli və Kərəm» operasından «Qızlar xoru»nu səsləndirir.

2

Tədqiqat sualı kimi «Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında «Rast» muğam intonasiyalarından necə istifadə olunur?» – verilə bilər. Bundan sonra «Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı notla şagirdlər tərəfindən ifa olunur. Tədqiqatın aparılması üçün Venn diaqramı vasitəsilə bu iki əsərin oxşar və fərqli cəhətləri aydınlaşdırılır. Məlum olur ki, hər iki musiqi nümunəsi intonasiyalarına görə «Rast» muğamına əsaslanarsa da, ifa tərzinə görə bir-birindən fərqlənir. Bundan sonra «Adajio» səsləndirilir və onun da «Rast» muğamına əsaslandığı aydınlaşdırılır.

18-ci MÖVZU

AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞI VƏ «RAST» MUĞAM İNTONASIYALARI

Azərbaycan xalq mahnı və rəqsləri, aşıq musiqisi və muğamlar bəstəkarlarımız üçün ilham mənbəyi olmuşdur. Bəstəkarlarımız muğam intonasiyalarından və o cümlədən «Rast» muğamının intonasiyalarından öz əsərlərində istifadə etmişlər. Məsələn, dahi Üzeyir Hacıbəyli özünün «Əsli və Kərəm» operasında «Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» adlı Azərbaycan xalq mahnısından «Qızlar xoru»nda istifadə etmişdir. Soltan Hacıbəyov «Gülşən» baletində «Kişilər rəqsi»ndə «Rast» muğamının intonasiyalarından istifadə edərək əsl «Yalın» janrında gözəl musiqi nümunəsi yaratmışdır. Qara Qarayev «Yeddi gözəl» baletində «Adajio» musiqi nümunəsi üçün məhz «Rast» muğam intonasiyalarına müraciət etmişdir.

1

2

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Əsli və Kərəm» operasından «Qızlar xoru»

4

«Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

«Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı

Oxşar

Fərqli

Üzeyir Hacıbəylinin «Əsli və Kərəm» operasından «Xors»

1. Xalq çalğı alətləri ansamblının müşayiətilə xor tərəfindən ifa olunur.

1. Xor və simfonik orkestr tərəfindən səslənir.

46

DİFERENSİAL TƏLİM

Melodiyaları notla oxuyur.
«Rast» muğamından bəstəkar yaradıcılığında istifadə haqqında fikir söyləyir.

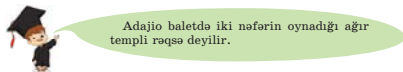

1. Musiqisinin ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Melodiyalar arasında oxşarlığı hiss edir.

Aparılmış təhlildən aydınlaşır ki, Azərbaycan bəstəkarları öz əsərlərində «Rast» muğam intonasiyalarına əsaslanan xalq mahnıları ilə bərabər, bilavasitə «Rast» muğam intonasiyalarından da istifadə etmişlər.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

QARA QARAYEV.
«Yeddi gözəl» baletindən «Adajio»

Adajio baletdə iki nəfərin oynadığı ağır tempi rəqsə deyilir.

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK
Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nürət Kəsəmənlinindir.

Bu mahnının neqrəti «Rast» muğamının intonasiyalarına əsaslanır.

1. «Rast» muğamına əsaslanan hansı bəstəkar əsərləri var?
2. Hansı bəstəkar öz operasında «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir?
3. Xalq musiqimizlə əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

47

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Azər Dadaşovun Nürət Kəsəmənlinin sözlərinə yazdığı «Günəşə yollar çək» mahnısı sözlərilə və notlarla ifa olunur, onun ritmi əl çalmaqla tutulur.

5

3

Tapşırıq 1. «Rast» muğamına əsaslanan digər bəstəkar musiqi nümunələrini təyin et.

Tapşırıq 2. «Rast» simfonik muğamının müəllifinin adını söylə.

4

Musiqi müəllifləri haqqında məlumatlar iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin verdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi araşdırmaları nəticəsində.

5

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Yeddi gözəl» baletindən «Adajio» hansı muğama əsaslanır?

- a) «Segah» b) «Şur» c) «Rast»

2. «Çal-oyna» xalq, yoxsa bəstəkar mahnısıdır?

- a) xalq b) bəstəkar

25. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

26. BÜLBÜL VƏ XALQ MUSIQISI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər sinfə «Evləri var xanaxana» Azərbaycan xalq mahnısının təranələri altında daxil olurlar. Müəllim mahnının və onu ifa edən müğənninin, ansamblın adını söyləyir. Eyni zamanda müğənnini müşayiət edən musiqi ansamblının tərkibi haqqında məlumat verir.

Mövzuya uyğun olaraq müəllim şagirdlərə dahi Azərbaycan müğənnisi, SSRİ Xalq artisti Bülbülün həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verir.

2

Şagirdlər Bülbülün ifasında «Mən aşiq» Azərbaycan xalq mahnısını dinləyirlər. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, dinlədiyiniz bu Azərbaycan xalq mahnısında dahi müğənni hansı janrlı xalq musiqisindən və kollektivdən istifadə etdi?» – verilə bilər.

Sınıf üç qrupa bölünür. I qrup qeyd edir ki, müğənni «Mən aşiq» xalq mahnısının melodiyasını sözləri ilə oxudu. II qrup qeyd edir ki, müğənni həm də muğam parçası ifa etdi. III qrup uşaqlar qeyd edir ki, bu mahnının ifasında, eyni zamanda Azərbaycan xalq çalğı alətləri ansamblı da iştirak edir.

19-cu MÖVZU

BÜLBÜL VƏ XALQ MUSIQISI

Bülbül

Qarabağ adlanan üzüyün zümrüd qaşı hesab edilən Şuşa şəhərində 1897-ci ildə gələcəkdə vokal sənətimizin taci olacaq bir uşaq dünyaya göz açır. Atası Məşədi Rza dünyaya gələn körpəsinə Murtuza adını qoyur. Kiçik yaşlarından qədim Şuşanın təkrarolunmaz təbiəti, meşələri, soyuq bulajaqları ilə bərabər, o dövrün görkəmli xanəndələrinin mələhətli ifaları Murtuzanı valeh edir. Bəzən təbiətin qoynunda eşitdiyi mahnıları gizlicə zümzümə edən kiçik Murtuza, sonradan el moçlislərində oxumağa başlayır. Onu eşidənlər Murtuza Məmmədovu «Bülbül» deyə çağırmağa başlayırlar. 18 yaşında Bülbül konsertdə iştirak etmək üçün Tiflis şəhərinə dəvət alır və bununla da Zaqafqaziya da məşhur bir müğənni kimi tanınır.

1920-ci ildə Bakı şəhərində konservatoriya yaradılır və burada Bülbül 1921–1927-ci illər ərzində vokal sənətinin sirlərinə yiyələnir.

1927-ci ildə Bülbül ixtisasını artırmaq üçün Milan şəhərinə gedir. La-Skala Teatrı onun sənətinin inkişafına böyük təsir göstərir. 1931-ci ildə Bakıya qayıdan Bülbül Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti və Azərbaycan konservatoriyasında pedaqoq kimi fəaliyyətə başlayır. 1934-cü ildə Reyxqold Qliyerin «Şahsonam» operasında Aşiq Qorib, 1935-ci ildə Müslüm Məqomayevin «Nərgiz» operasında Əlyar, Cakomo Puççininin «Toska» operasında Kavaradossi, nəhayət, 1937-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasında Koroğlunun partiyasının böyük müvəffəqiyyətli oxuyur.

1938-ci ildə Moskvada Azərbaycan İncəsənəti ongünlüyündə «Koroğlu» operasında və «Arşın mal alan» operettasında müvəffəqiyyətli çıxışına görə o, keçmiş Sovet İttifaqında SSRİ Xalq artisti adına layiq görülən ilk sənəkar olur.

1950-ci ildə Bülbül Dövlət mükafatına layiq görülür.

1

2

Musiqi dinləmək

«Mən aşiq» Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Bülbül

DİFERENSİAL TƏLİM

Müğənni haqqında fikir söyləyir.
Dinlənilmiş mahnının melodiyasını ifa edir.

1. Dinlənilmiş melodiya ritmik müşayiət yaradır.
2. Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin adlarını söyləyir.

Bu cür müzakirələrdən belə nəticəyə gəlinir ki, müğənnilər xalq mahnısı oxuyarkən xalq çalğı alətləri ansamblından, xalq üçlüyündən istifadə edirlər.

Üzeyir Hacıbəyli.
«Koroğlu» operasının III pərdəsindən
«Koroğlunun ariyası».
İfa edir Bülbül

Moderato

Mahnı oxuyaq

EVLƏRİ VAR XANA-XANA
(Azərbaycan xalq mahnısı)

I	II
Evləri var, a gülüm, xana-xana, Mən kül oldum, aman, aman, Yana-yana. Yaylığının yanı buta, Məni saldır, aman, aman, Yanar oda.	Obaları, a gülüm, oymaq-oymaq, Heç olmamış, aman, aman, yardım doymaq. Üzün gülər, ləbin qaymaq, Yalan sözdür, aman, aman, Yardım doymaq.

1. «Evləri var xana-xana» mahnısının xarakteri necədir?
2. Bülbülü xanəndə, yoxsa müğənni adlandırmaq olar?
3. Bülbül hansı xarici ölkədə vokal sənəti üzrə təhsil almışdır?
4. Bülbül haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

3

«Koroğlu» operasından «Koroğlunun ariyası»ndan bir parça əvvəlcə dinlənilir, sonradan notla ifa edilir. Şagirdlərə aydınlaşdırılır ki, dahi müğənni Bülbül xalq mahnıları ifa etməklə yanaşı, eyni zamanda «Koroğlu» operasında baş rolu da oynamışdır.

4

Yaradıcı tətbiqetmə
Bülbülün vaxtı ilə oxuduğu «Evləri var xana-xana» adlı Azərbaycan xalq mahnısı şagirdlərə öyrədilir.

5

Təpşiriq 1. Bülbül haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.
Təpşiriq 2. Bülbülün ifa etdiyi xalq mahnılarının və operaların adlarını sadalayın.

Bülbül haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən aldığı məlumatlar vasitəsilə.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Bülbül Azərbaycanın hansı şəhərində anadan olub?

- a) Gəncə b) Şuşa c) Bakı

2. Bülbülün əsl adı nədir?

- a) Muxtar b) Murtuza c) Məlik

27. RƏŞİD BEHBUDOV VƏ XALQ MUSIQISI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər sifə əvvəlki dərstdə olduğu kimi «Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısının təranələri altında daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə başa salır ki, bu xalq mahnısını Bülbüldən sonra Rəşid Behbudov tamamilə başqa tərzdə ifa etmişdir. Yəni bir mahnını bir neçə müğənni müxtəlif dövrlərdə oxuyaraq bu günə kimi gətirib çıxartmışlar.

Müəllim şagirdlərə R.Behbudovun həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verir və onun şəklini lövhədən asır. Şagirdlərə R.Behbudovun həm xalq və bəstəkar mahnılarının mahir ifaçısı olmaqla yanaşı, həm də böyük opera müğənnisi olduğu haqda məlumatlar verir.

2

F.Əmirovun «Sevil» operasından «Balaşın ariyası» və «Gözəlüm sən sən» Azərbaycan xalq mahnısı R.Behbudovun ifasında dinlənilir. Müəllim şagirdlərə tədqiqat sualı ilə müraciət edir. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunəsini oxuyan R.Behbudovdur. Siz bilən bunların hansı bəstəkar, hansı xalq musiqisidir?» – verilə bilər. Sınıf iki qrupa bölünür.

I qrup qeyd edir ki, dinlədikləri musiqi simfonik orkestrinin müşayiəti ilə olduğu üçün bəstəkar, II qrup isə qeyd edir ki, ifa xalq çalğı alətlərinin müşayiəti ilə olduğu üçün xalq musiqisidir.

20-ci MÖVZU

RƏŞİD BEHBUDOV VƏ XALQ MUSIQISI

Rəşid Behbudov

Rəşid Behbudov 1915-ci ildə Tiflis şəhərində anadan olub. Behbudovlar ailəsi bir müddət Tiflisdə yaşadıqdan sonra 1943-cü ildə Azərbaycana köçmüşdür. 1944-cü ildə Bakıdakı «Zabitlər evində» dahi Üzeyir Hacıbəyli gənc Rəşidin ifasında «Arşın mal alan» operettasından Əsgərin ariyasını dinləmiş və eyniadlı filmdə Əsgər rolunu Rəşid Behbudova tapşırılmışdır.

55 illik yaradıcılığı dövründə o, dünyanın ən müxtəlif nöqtələrində konsert proqramları ilə çıxış etmişdir. Onun sonuncu konsertləri 1988-ci ildə Türkiyədə və Hindistanda olmuşdur.

Rəşid Behbudov 1946-cı ildə Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» filmində ifa etdiyi Əsgər roluna

görsə Dövlət mükafatı laureatı adına, elə həmin ildə Azərbaycanın Əməkdar artisti, 1951-ci ildə Azərbaycanın Xalq artisti, 1959-cu ildə isə SSRİ-nin Xalq artisti, 1980-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, «Qızıl ulduz» və «Lenin» ordeninə, 1986-cı ildə isə Gürcüstan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adlarına layiq görülmüşdür.

Rəşid Behbudov opera solisti kimi də tanınmış, Fikrət Əmirovun «Sevil» operasında Balaş rolunu səslandırmışdır.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov, «Sevil» operasından «Balaşın ariyası». İfa edir Rəşid Behbudov

52

DİFERENSİAL TƏLİM

R.Behbudov haqqında fikir söyləyir.
Dinlənilmiş mahnının melodiyasını oxuyur.

1. Mahnının melodiyasına ritm tutur.
2. Müşayiət edən musiqi kollektivinin adını söyləyir.

Musiqi dinləyək

«Gözəlīm sənə» Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Rəşid Behbudov

Hözün melodiyaya malik bu mahnı aramlı tempo səslənir. Gözəl tenor səsə malik müğənni bu mahnını böyük zövqlə kiçik estrada ansamblının müşayiəti ilə oxuyur.

Rəşid Behbudovun repertuarında çoxlu sayda Azərbaycan xalq mahnıları olmuşdur: «Küçələrə su səpmişəm», «Gül oğlan», «De, gülüm gəlin, ay nənə», «Gözəlīm sənə», «Araz üstə, buz üstə» və s.

Mahnını dinləyək və notla oxuyaq

KÜÇƏLƏRƏ SU SƏPMİŞƏM (Azərbaycan xalq mahnısı)

Bəstəkar Fikrət Əmirov «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısını səs və fortepiano üçün işləmişdir.

2

5

3

53

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

EVLƏRİ VAR XANA-XANA (Azərbaycan xalq mahnısı)

5

1. «Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısının xarakteri necədir?
2. Rəşid Behbudovun oxuduğu «Gözəlīm sənə» Azərbaycan xalq mahnısını hansı ansambl müşayiət edir?
3. «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısını fortepiano və səs üçün hansı bəstəkar işləmişdir?
4. Dinlədiyiniz xalq mahnıları haqqında yazılı təqdimat hazırlayın.

54

Aparılan müzakirələrdən sonra şagirdlər belə qənaətə gəlir ki, xalq musiqisini ifa edən müğənnilər, eyni zamanda professional bəstəkar musiqilərinin də ifaçısı ola bilərlər.

3

Bundan sonra şagirdlər əvvəlcə R.Behbudovun ifasında «Küçələrə su səpmişəm» mahnısını dinləyir, sonra isə onu notla oxuyurlar.

4

Yaradıcı tətbiqetmə

«Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısı notla və sözləri ilə ifa olunur.

Rəşid Behbudov haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllim tərəfindən təqdimat şəklində.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

Tapşırıq 1. R.Behbudov haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. R.Behbudovun ifa etdiyi xalq mahnılarının adlarını sadalayın.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Rəşid Behbudov harada anadan olmuşdur?

- a) Bakı b) Moskva c) Tbilisi

2. Üzeyir Hacıbəylinin hansı komediyasına çəkilmiş filmdə Rəşid Behbudov baş rolda oynamışdır?

- a) «Ər və arvad» b) «Arşın mal alan» c) «O olmasın, bu olsun»

28. XALQ MUSIQISI VƏ XALQ SƏNƏTKARLARI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Muğam musiqisinin emosional hissələrə təsirini izah edir.
3. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun mənimsənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər sinfə «Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamının təranələri altında daxil olurlar. Müəllim bu musiqinin adını, onun ifaçısını və müşayiət edən musiqi kollektivinin adını söyləyir. Məlum olur ki, şagirdlərə bu musiqi nümunəsi əvvəlki illərdən də tanışdır.

Bundan sonra müəllim şagirdlərə XIX–XX əsrlərdə yaşayıb-yaratmış məşhur xanəndələr haqqında məlumat verir və onların şəkillərini göstərir.

Sonrakı dövrlərin və XXI əsrdə də tanınmış xalq musiqiçiləri: xanəndələr, xalq çalğı alətlərində çalınan ifaçılar haqqında da məlumat verilir və on tanınmışların şəkilləri şagirdlərə təqdim olunur.

2

Sonra müəllim Xalq artisti, məşhur xanəndə Xan Şuşinskinin ifasında «Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından bir parça səsləndirir. Tədqiqat sualı kimi «*Xalq musiqisi və xalq sənətkarları deyəndə nə başa düşülür?*» – verilə bilər. Şagirdlərə məlumat verilir ki, Xan Şuşinski, eyni zamanda «Şuşanın dağları», «Qubanın ağ alması» və s. kimi mahnıların da müəllifidir. Bundan sonra Xalq artisti F.Əlizadənin «Habilsayağı» əsəri dinlənir və «Qarabağ şikəstəsi» ilə müqayisə olunur.

21-ci MÖVZU

XALQ MUSIQISI VƏ XALQ SƏNƏTKARLARI

Hüseynqulu Sarabski

Seyid Şuşinski

Əhsan Dadaşov

Cabbar Qaryaqdoğlu

Xan Şuşinski

Sarvur İbrahimov

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Qarabağın mahir muğam ustalarından olan tarzən Mirzə Sadiqin (Sadiqan) ilk dəfə tarın ifaçılıq texnologiyasını dəyişərək onun simlərinin sayını beşdən on birə çatdırması təbii ki, tara hətəraflı imkanlar açdı. Sadiqandan sonra Bakı tarzənliyindən Mirzə Mənsur və Moşadi Süleyman qardaşlarının muğam sənətimizin inkişafında müstəsna rolu oldu. Görkəmli tarzənliyimizdən Moşadi Zeynal, Mirzə Farrux, Şirin Salyanlı, Məmmədcan və başqaları, mahir xanəndələrimiz Cabbar Qaryaqdoğlu, Şakili Ələsgar, Mirzəgə Hacıgəbəbə oğlu, Moşadi Məmməd, Hüseynqulu Sarabski, Səgah İslam və bir qədər sonra Seyid Şuşinski, Xan Şuşinski, Zülfü Adıgözalov Azərbaycan muğam sənətinin korifeylərindədir. Onlardan sonrakı dövrlərdə isə istər klassik xanəndələrin son nəslilə öməkdaşlıq etmiş tarzənlər — Bəhrəm Mansurov, Əhmədcan Bakıxanov, Hacı Məmmədov, Əhsən Dadaşov, Bəba Salahov, Həbib Bayramov, Sarvur İbrahimov, Əliqə Quliyev, istərsə də nisbətən cavanlar — Ramiz Quliyev, Ağasəlim Abdullayev və başqaları, kamança ifaçıları — Həbil Əliyev, Tələt Bakıxanov, Elman Bədəlov, Şofiq Eyvazova və başqaları salaflarının layiqli davamçılarıdır. Xanəndələr — Hacıbəba Hüseynov, Rübəbə Muradova, Əbülfət Əliyev, Yaqub Məmmədov, Şövkət Ələkbərova, Əlibaba Məmmədov, Sara Qədimova, Tükəzban İsmayılova, Fatma Mehriyyə, Arif Babayev, Qədir Rüstəmov, Zeynab Xanlarova, Səxavət Məmmədov, Səkinə İsmayılova.

55

DİFERENSİAL TƏLİM

Xalq musiqisi haqqında fikir söyləyir.
Xalq sənətkarları haqqında fikir söyləyir.

1. Xalq sənətkarlarını şəkildən tanıyır.
2. Xalq musiqisinə ritm tutur.

lova, Ağaxan Abdullayev, Alim Qasımov və başqaları isə özünəməxsus yaradıcılıq xüsusiyyətləri ilə seçilən muğam ustalarımızdır.

XX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan qarmon ustalarından — kor Əhəd, Teyyub Dəmirov, Məmmədəğa Ağayev, çalğıç sənət ustalarımızdan Avtandil İsrəfilov, Zakir Mirzəyev, balaban və klarnet ifaçılarından Ələkbər Əsgərov, Şəmsi İmanov, Vəli Qədimov, Əgrov Əgrovzadə, Bəhrüz Zeynalov, ud ifaçıları — Əhsan Dadaşov, Yəsəf Eyyvazov, Əsgər Ələkbərov və başqalarının müstəsna yaradıcılıq və ifaçılıq xidmətlərini qeyd etmək olar.

Habil Əliyev

Musiqi dinləyək

«Qarabağ şikastəsi» zərbi-muğamından bir parçanı Xan Şuşinskiyin ifasında dinləyək

Çox zaman el sənətkarları mahnı, rəqs, təsnif və s. bəstələyirlər. Məsələn, «Qubanın ağ alması», «Şuşanın dağları» və s. kimi mahnılar Xan Şuşinskiyə məxsusdur. Bir çox hallarda bəstəkarlar hansısa məşhur ifaçının xüsusiyyətlərinə uyğun əsərlər də yazırlar. Məsələn, dünya şöhrətli bəstəkar, Xalq artisti Firəngiz Əlizadə məşhur kaman ifaçısı Habil Əliyev haqqında violonçel və fortepiano üçün «Habilsayağı» əsərini yazmışdır.

Musiqi dinləyək
Firəngiz Əlizadə, «Habilsayağı»

Bəstəkar bu əsərində Habil Əliyevin kamançada ifaçılıq xüsusiyyətlərini violonçel alətində maharətlə təsvir etmişdir.

Firəngiz Əlizadə

56

Mahnı yada salaq və oxuyaq

ŞUŞANIN DAĞLARI

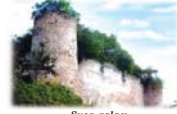
Musiqisi və sözləri

Xan Şuşinskiyindir.

I
Şuşanın dağları başı dumanlı,
Qırmızı kofçalı, yaşıl tumanlı,
Dərindən ölməyə cəddur gümanlı.

Nəqərat:
Ay qız, bu nə qəs-göz, bu nə tel?
Öləm dərdindən onu bil,
Danışmasan da, bəri gül.

Şuşa qalası

II
Şuşada axşamlar doğar ulduzlar.
Onlardan gözəldir gəlinlər-qızlar.
Oturub yol üstə yarım gözələr.

Nəqərat:

III
Şuşanın hər yandan gəlir soracağı,
Təriflə layiqdir isə bulacağı,
Dağları, bağları qızlar oylağı.

Nəqərat:

Şuşa dağları

1. İlk dəfə tarın quruluşunu kim dəyişib?
2. Məşhur xanəndələrimizdən kimləri tanıyırsınız?
3. Məşhur tarzon və kamança ifaçılarının adlarını söyləyin.
4. Azərbaycan xalq çalğı alətləri haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

5

57

Aparılan müqayisə və fikir mübadiləsindən məlum olur ki, xalq musiqisini elə xalq sənətkarları yaradır və bir çox hallarda professional bəstəkarlar el musiqisinin ifa xüsusiyyətlərini digər Avropa musiqi alətlərində göstərən əsərlər də yazırlar.

3

Yaradıcı tətbiqetmə

«Şuşanın dağları» Azərbaycan xalq mahnısı yada salınaraq sözləri ilə şagirdlər tərəfindən ifa olunur.

Tapşırıq 1. Xan Şuşinski haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. Şuşanın təbiəti ilə əlaqədar şəkil çəkin.

Mövzu ilə əlaqədar əlavə məlumatlar iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin şəxsi təşəbbüsü ilə tapdıqları materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Şuşanın dağları» mahnısı kimə məxsusdur?

- a) Seyid Şuşinski b) Xan Şuşinski c) Üzeyir Hacıbəyli

2. «Habilsayağı» əsərini kim yazmışdır?

- a) A.Məlikov b) F.Əlizadə c) F.Əmirov

29. MUĞAMDAN OPERAYADƏK

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər «Heyratı» muğamının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllimin sorğusuna cavab olaraq şagirdlər addımladıqları musiqi təranəsinin adının «Heyratı» olduğunu söyləyirlər.

Müəllim Azərbaycanda yaranmış ilk opera olan «Leyli və Məcnun» operası, onun müəllifi Ü.Hacıbəyli haqqında və müəllifin bu operada istifadə etdiyi xalq musiqisi nümunələri haqqında məlumat verir. Eyni zamanda müəllim qeyd edir ki, Ü.Hacıbəyli ona görə operasında xalq musiqi nümunələrindən istifadə edib ki, ciddi janr olan opera dinləyicilər tərəfindən daha asan başa düşülsün və qavranılsın.

2

Müəllim «Leyli və Məcnun» operasının III pərdəsindən «Qızlar xoru»nu səsləndirir, sonra isə «Bu gələn yara bənzər» Azərbaycan xalq mahnısının melodiyasını notla şagirdlərə oxutdurur. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, bu iki musiqi nümunəsi arasında oxşarlıq varmı?» – verilə bilər. Şagirdlər arasında müzakirələr başlayır.

22-ci MÖVZU

Hüseyinqulu Sarabski
Məcnun rolunda

MUĞAMDAN OPERAYADƏK

Azərbaycanın professional musiqi tarixi Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən Tağıyev teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulmuş Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operası ilə başlayır (1908-ci il 25 yanvar). Tamaşanın dirijoru Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, rejissoru Hüseyin Ərəblinski idi. Məcnun rolunda Hüseyinqulu Sarabski, Leyli rolunda isə o dövrdə Şərqi dünyasında qadın xanəndələrin səhnə ala bilməməsi səbəbindən əvvəlcə çayçı şagirdi Əbdürrəhim Fərəcov, sonralar isə aktyor Əhməd Ağəməski oynamışdılar. M.Fizulinin eyniadlı poeması əsasında yazılmış bu əsər muğam-improvizasiya operası kimi tanınır. Burada muğamlardan əlavə, xalq musiqimizin mahni və rəqs kimi folklor janrlarından da istifadə olunmuşdur. Lakin bütün bunlardan bərabər, opera bilavasitə bəstəkarın özünəməxsus olan musiqi nümunələri ilə zəngindir. 5 pərdə və 6 şəkildən ibarət olan opera uvertura ilə başlayır. Uvertürada operada istifadə olunan musiqi nümunələri səslənir. Belə musiqi nümunələrindən biri «Ərəb qəbilə başçısı Nofəlin mövzusu «Heyratı» zarbi-muğamına əsaslanır. Bu marşvari bir musiqi nümunəsidir və sonra onu «Şəbu-hicran» adlanan xor musiqisinin lirik təranələri əvəz edir.

1

Bu gələn yara bənzər
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

58

4

DİFERENSİAL TƏLİM

«Leyli və Məcnun» operası haqqında fikir söyləyir.
Xalq mahnısını notla oxuyur.

1. Melodiyaya ritmik müşayiət yaradır.
2. İfa edilən mahnının müəlliflərinin adlarını söyləyir.

Müzakirələr nəticəsində məlum olur ki, dinlədikləri «Qızlar xoru»nun və ifa etdikləri xalq mahnısının melodiyaları eynidir. Müəllim şagirdlərə «Leyli və Məcnun» operasında muğamlardan başqa, eyni zamanda «Heyratı» zərbi-muğamından, xalq mahnılarından da istifadə olunduğunu qeyd edir.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Uvertürə»
Operada Azərbaycan xalq mahnılarından da istifadə olunub. III pərdədə səslənən «Qızlar xoru»nun melodiyası «Bu gələn yara bənzər» Azərbaycan xalq mahnısından götürülüb.

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!
Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinin.

I
Hara getsən, göz sevindir,
Könüllər aç, ürək dindir.
Elə tərən, elə davran,
Görən desin: «Nə gözəldir

Azərbaycan!»

Nəqərat:

Ayağını yerə bərk bas,
İzlərini dünyaya yaz,
Addımından qopsun tufan,
Görən desin: «Nə gözəldir

Azərbaycan!»

II
Dağ başından çən enməsin,
Etibarın tükənməsin.
Dost yararsın dostluğundan,
Görən desin: «Nə gözəldir

Azərbaycan!»

«Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısı «Şüştər» muğamının «Tərkib» şöbəsinə əsaslanır.

1. Azərbaycan professional musiqi tarixi hansı əsərin təməlinə qoyulması ilə başlayır?
2. «Leyli və Məcnun» operasında Məcnunun və Leylinin ilk ifaçısı kim olmuşdur?
3. «Leyli və Məcnun» operasındakı «Qızlar xoru» hansı Azərbaycan xalq mahnısından bəhrələnib?
4. «Muğam və «Leyli və Məcnun» operası» mövzusunda yazılı təqdimat hazırlayın.

59

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Emin Sabitoğlunun İbrahim Kəbirlinin sözlərinə yazdığı «Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısı öyrədilir.

Təpşiriq 1. «Leyli və Məcnun» operası ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

Təpşiriq 2. «Qızlar xoru»na ritmik müşayiət yaradın.

Mahnının müəllifləri haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi materiallar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi axtarışları əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TƏPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Leyli və Məcnun» operasının müəllifi kimdir?

- a) M.Maqomayev b) Ü.Hacıbəyli c) Q.Qarayev

2. Məcnun rolunun ilk ifaçısı kim olub?

- a) A.Abdullayev b) H.Sarabski c) C.Qaryağdıoğlu

30. ZEYNƏB XANLAROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər «Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısının təranələri altında sifə daxil olurlar. Artıq bu mahnı şagirdlərə tanış olduğu üçün müəllim onun haqqında heç bir əlavə məlumat vermir.

Müəllim şagirdlərə Z.Xanlarovanın həyat və yaradıcılıq yolu haqqında danışır, o həm xalq mahnılarının, həm də muğamlarımızın mahir ifaçısı olduğu üçün onu müğənni-xanəndə adlandırmaq mümkün olduğunu qeyd edir. Z.Xanlarova, həmçinin Azərbaycan bəstəkar mahnılarının da mahir ifaçısıdır. Bunlardan əlavə Z.Xanlarovanın uzun müddət Ü.Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operasında Leyli rolunun ifaçısı da olduğu şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

2

Müəllim şagirdlərə Z.Xanlarovanın vaxtilə oxuduğu «Çahargah» muğamından bir parça səsləndirir. Bunun arxasında isə şagirdlər Z.Xanlarovanın ifasında «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salamm dueti»ni dinləyirlər və onu notla oxuyurlar.

Tədqiqat sualı kimi «Zeynəb Xanlarovanın yaradıcılığında Azərbaycan muğamının nə kimi rolu var?» – verilə bilər.

Tədqiqat sualı ətrafında fikir mübadiləsi aparılır.

23-cü MÖVZU

ZEYNƏB XANLAROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Zeynəb Xanlarova

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Zeynəb Xanlarova 1936-cı ildə Bakı şəhərində anadan olub. 1956-cı ildə M.Ə.Sabir adına Bakı Pedaqoji Məktəbi, 1961-ci ildə isə A.Zeynəli adına Bakı Musiqi Texnikumunu Xalq artisti, xanəndə Seyid Şuşinskiyinin sinfində bitirmişdir. Elə həmin ildən (1961) M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrında solist kimi işə başlayan müğənni Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun», «Əsli və Kərəm» operalarında Leyli və Əsli surətlərinin gözəl ifaçısı olmuşdur. Zeynəb Xanlarova digər musiqi nümunələri ilə yanaşı, muğamları da mahirliklə ifa etmişdir. «Çahargah» muğamının ilk qadın ifaçısı da məhz Zeynəb Xanlarova olmuşdur. Yaradıcılıq dövründə müğənni «Şahnaz», «Mahur», «Qatar», «Bayatı-Şiraz» və digər klassik muğamlarımızı ifa etmişdir. O eyni zamanda Azərbaycan və dünya xalqlarının mahnılarının, bəstəkar mahnılarının, Azərbaycan təsniflərinin mahir ifaçısı olmuşdur. Zeynəb Xanlarova «Şərəf nişanı», «Xalqlar dostluğu», «Şöhrət», «İstiqlal» ordenlərinə layiq görülmüşdür.

Musiqi dinləyək
«Çahargah» muğamından bir parça. İfa edir Zeynəb Xanlarova

Zeynəb Xanlarova muğam, xalq mahnıları, bəstəkar mahnılarının mahir ifaçısı olduğu üçün onu müğənni-xanəndə adlandırmaq olar.

Musiqi dinləyək
Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salamm dueti»

Zeynəb Xanlarova və Arif Babayev. «Leyli və Məcnun» operasından

60

DİFERENSİAL TƏLİM

Z.Xanlarova haqqında fikir söyləyir.
Notla melodiyanı oxuyur.

1. Dinlədiyi musiqilərə ritm tutur.
2. «Leyli və Məcnun» operasının müəllifinin adını söyləyir.

Aparılan fikir mübadiləsindən şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, Zeynəb Xanlarova həm muğam, həm xalq və bəstəkar mahnılarının ifaçısı olduğu, həm də opera müğənnisi olduğu üçün onu müğənni-xanəndə adlandırmaq olar.

Üzeyir Hacıbəyli.
«Leyli və Məcnun» operasından
«Leyli və İbn Salamin dueti»ndən bir parça

Mahnının notla və sözləri ilə oxuyaq

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!
Musiqisi Emin Sabitoğlunun, sözləri İbrahim Kəbirininidir.

Bu mahnını da ilk dəfə Zeynəb Xanlarova ifa etmişdir.

1. Zeynəb Xanlarovanı müğənni, yoxsa xanəndə adlandırmaq olar?
2. «Leyli və İbn Salamin dueti»ni musiqinin hansı janrına aid etmək olar?
3. Zeynəb Xanlarova hansı mükafatlara layiq görülmüştür?
4. Zeynəb Xanlarova haqqında yazılı təqdimat hazırlayın.

61

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Şagirdlər keçən dərstdə öyrəndikləri Emin Sabitoğlunun İbrahim Kəbirinin sözlərinə bəstələdiyi «Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısını notla və sözləri ilə oxuyurlar.

4

5

Təpşırıq 1. Z.Xanlarova haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Təpşırıq 2. «Leyli və İbn Salamin dueti»nə ritmik müşayiət hazırlayın.

Dinlənmiş musiqi nümunələrilə əlaqədar məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən topladığı məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi axtarışları nəticəsində.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Zeynəb Xanlarova kimdir?

- a) müğənni b) xanəndə c) müğənni-xanəndə

2. Zeynəb Xanlarova Üzeyir Hacıbəylinin hansı operasında oynamışdır?

- a) «Əsli və Kərəm» b) «Koroğlu» c) «Leyli və Məcnun»

31. MÜSLÜM MAQOMAYEV (NƏVƏ) VƏ MUĞAM OPERASI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını bir səsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər Polad Bülbüloğlunun bəstələdiyi və Müslüm Maqomayevin ifa etdiyi «Şən Azərbaycan» mahnısının təranələri altında sifə daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə bu mahnının bəstəkarının Polad Bülbüloğlu, ifaçısının isə Xalq artisti M. Maqomayev olduğunu bildirir və onun şəklini lövhədən asır.

Müəllim məşhur müğənni M. Maqomayevin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumat verir. O, qeyd edir ki, M. Maqomayev böyük bəstəkar Müslüm Maqomayevin nəvəsidir. Nəvə M. Maqomayev estrada mahnıları ilə bərabər, eyni zamanda Avropa bəstəkarlarının operalarından da ariyalar oxumuşdur. Müəllim bir faktı da diqqətə çatdırır ki, Müslüm Maqomayev (nəvə) öz babasının muğam operası «Şah İsmayıl»da baş rolda da iştirak etmişdir.

2

M. Maqomayevin «Şah İsmayıl» operasından «Aslan şahın ariyası» dinlənilir. Tədqiqat sualı kimi «Müslüm Maqomayev (nəvə) hansı operalarda surətlər yaratmışdır?» – verilə bilər. Müəllim M. Maqomayevin (nəvə) vokal səsinin bariton adlandırıldığını şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

24-cü MÖVZU

MÜSLÜM MAQOMAYEV (NƏVƏ) VƏ MUĞAM OPERASI

Müslüm Maqomayev

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Müslüm Maqomayev (nəvə) 1942-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Kiçik yaşlarından planda çalmağı və gözəl vokal ifaçılığı gələcəkdə onun böyük müğənni olacağından xəbər verirdi. Hələ 19 yaşında Helsinkidə gənclər festivalında, 1963-cü ildə Moskva şəhərində keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günlərindəki uğurlu çıxışları ona böyük şöhrət gətirir. Müslüm Maqomayev 60-cı illərdə M. F. Axundov adına Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olub, sonralar isə İtaliyanın Milan şəhərindəki La Scala Teatrında yaradıcıq təcrübəsi keçib. Məşhur vokal ifaçısı Enriko Pyatsa ilə «Sevilya barbarı» operasında Fiqaronun, «Toska» operasında Skarpianni rollarını böyük məharət və ustahqla ifa etmişdir. İlk dəfə Parisdəki «Olimpiya» konsert salonunda böyük konsert verib.

1968-ci ildə Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını vokal sinfi üzrə bitirib. İlk beynəlxalq mükafatını Polşanın Sopot şəhərində keçirilən festivalda alan gənc müğənni Azərbaycan estrada-simfonik orkestrinin bədii rəhbəri vəzifəsində çalışıb və onun tərkibində uzun müddət Fransa, Bolqarıstan, Polşa, Finlandiya, Kanada, İran və digər ölkələrdə konsertlər verib. Müğənni, eyni zamanda gözəl mahnıların müəllifi olub. Onun şair Nəbi Xəzrinin sözlərinə bəstələdiyi «Azərbaycan» mahnısını xalq tərəfindən sevilib.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Şah İsmayıl» operasından «Aslan şahın ariyası»

Müslüm Maqomayev
Aslan şah rolunda

62

DİFERENSİAL TƏLİM

Müğənni M. Maqomayev haqqında fikir söyləyir.

Mahnını notla oxuyur.

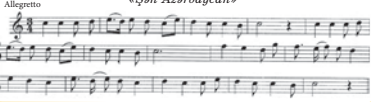
1. Mahnının melodiyasına ritm yaradır.
2. M. Maqomayev oxuduğu mahnıların adlarını söyləyir.

3

M.Maqomayevin repertuarından P.Bülbüloğlunun «Şən Azərbaycan» mahnısı əvvəlcə dinlənir və sonra notla ifa olunur. Bundan sonra şagirdlər M.Maqomayevin ifasında C.Verdinin «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası»nı dinləyirlər. Aparılan fikir mübadiləsindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, M.Maqomayev təkcə Avropa operalarından deyil, həm də milli Azərbaycan operalarından ariyaları yüksək səviyyədə ifa edirdi.

Polad Bülbüloğlu.
«Şən Azərbaycan»

Bu mahnının ilk ifaçısı Müslüm Maqomayevdir.

Musiqi dinləyib

Cüzeppe Verdi «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası».
İfa edir Müslüm Maqomayev

Müslüm Maqomayevin ən sevdiyi opera ariyalarından biri italyan bəstəkarı Cüzeppe Verdinin «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası»dır.

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Müslüm Maqomayevin,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

I

Ey əziz anam, Azərbaycan,
Sənə bağlıyam, Azərbaycan.
Ömrümün mənasısən, Azərbaycan,
Qardaşlıq dünyasısən, Azərbaycan,
Anamın anasısən, Azərbaycan.

II

Ey ana yurdum, Azərbaycan,
Çınarlı yurdum, Azərbaycan.
Sənsən arzumu, zəfərim, Azərbaycan,
Çağlayan gur Xəzərim, Azərbaycan,
Günəşli al səhərim, Azərbaycan,
Gözəlliklər məskənim, Azərbaycan.

1. «Şah İsmayıl» operasında Müslüm Maqomayev hansı ariyanı ifa edib?
2. «Azərbaycan» mahnısının ilk dəfə kim ifa etmişdir?
3. Müslüm Maqomayevin «Azərbaycan» mahnısının xarakteri nəkdir?
4. Müslüm Maqomayev (nəvə) haqqında sifahi təqdimat hazırlayın.

63

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Müslüm Maqomayevin (nəvə) Nəbi Xəzrinin sözlərinə yazdığı «Azərbaycan» mahnısı öyrədilir.

4

3

5

Təpşiriq 1. Müslüm Maqomayev (nəvə) haqqında təqdimat hazırlayın.
Təpşiriq 2. «Azərbaycan» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Müslüm Maqomayev (nəvə) haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi materiallar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi axtarışları nəticəsində əldə etdikləri materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TƏPŞİRİQLƏRİ

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Nəbi Xəzrinin «Azərbaycan» şeirinə kim mahnı bəstələmişdir?

- a) P.Bülbüloğlu b) M.Maqomayev c) E.Sabitoğlu

2. Müğənni M.Maqomayevin bəstəkar babasının adı nədir?

- a) Ü.Hacıbəyli b) A.Zeynallı c) M.Maqomayev

32. ŞÖVKƏT ƏLƏKBƏROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər E.Sabitoğlunun «Şirin dil» mahnısının təranələri altında sifə daxil olurlar. Müəllim bu mahnının müəllifinin adını söyləyir və onu ifa edən Ş.Ələkbərovanın şəkilini lövhədən asır.

Müəllim Xalq artisti, məşhur müğənni və xanəndə Ş.Ələkbərovanın həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumat verir. Bəstəkar, xalq mahnılarının, muğamların mahir ifaçısı olan Ş.Ələkbərovanın, eyni zamanda bəstəkarlarımızın ciddi musiqi janrlarında yazdığı əsərlərinin də ifaçısı olduğu qeyd olunur və bunu misal olaraq C.Cahangirovun «Füzuli» kantatasının II hissəsində solo oxuduğu şagirdlərin yadına salınır.

2

Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, Şövkət Ələkbərova muğam, xalq və bəstəkar mahnıları oxuyubsa, onun sənətini necə adlandırmaq olar?» – verilə bilər.

Şagirdlər 3 qrupa bölünür. Müzakirələrdən sonra bir qrup onu – xanəndə, digəri – müğənni, daha başqaları isə xanəndə – müğənni adlandırırlar.

25-ci MÖVZU

ŞÖVKƏT ƏLƏKBƏROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Şövkət Ələkbərova

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Şövkət Ələkbərova 1922-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. Onun anası qadınlardan ibarət orkestrdə tar çalırdı və qızını tez-tez məşqlərinə aparırdı. Atası xalq musiqimizi, muğam və aşıq musiqisini sevən bir adam idi. Şövkət Ələkbərovada kiçik yaşlarından musiqiyə böyük maraq yaranmışdı. Bu marağ 12 yaşında onu musiqi məktəbinin kamaçna sinfinə gətirmişdi. Tezliklə onların evində tar, kamaçna və qardaşın ifasında zərb alətindən ibarət xalq üçlüyü yaranır. Gələcəyin böyük müğənnisi, eyni zamanda yeri gəlincə mahnılar və muğamlardan parçalar da oxuyurdu. 1937-ci ildə Respublika Həmkarlar İttifaqının keçirdiyi müsabiqədə Şövkət Ələkbərova qalib gəlir. Yekun konsert «Opera və Balet Teatrının səhnəsində keçirilir və gənc müğənni «Qarabağ şikastəsi» zərbi muğamını ifa edir. Konsertdə iştirak edən Üzeyir Hacıbəyli onu M.Maqomayev adına Filarmoniyannın solisti təyin edir. Sonradan o həm də Azərbaycan Konsert Birliyinin solisti olur. 1959-cu ildə isə Xalq artisti kimi fəxri ada layiq görülür.

Şövkət Ələkbərova xalq mahnıları, muğamlar ilə bərabər, Səid Rüstəmovun, Ağabacı Rzayevanın, Şəfiqə Axundovanın, Zakir Bağirovun, Pölad Bülbüloğlunun, Emin Sabitoğlunun, Tofiq Quliyevin, Cahangir Cahangirovun, Qəytay Rəcəbovun mahnılarını da böyük məharətlə ifa edir.

1

2

Musiqi dinləyək

«Qarabağ şikastəsi». İfa edir Şövkət Ələkbərova

1

«Görüş», «Bəxtiyar», «Onu bağışlamaq olarmı» filmlərinə Tofiq Quliyevin yazdığı mahnılar Şövkət xanımın ifasında xalqımızın dilinin özəri olmuşdür. Üzeyir Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» filmində Sənan rolunun musiqi partiyalarını mahir Şövkət Ələkbərova ifa etmişdir. Müğənninin bəstəkar Cahangir Cahangirovun «Füzuli» kantatasının II hissəsində oxuduğu «Məni cəndan usandırdı» romans xarakterli musiqi parçası xalqın ürəyinə yol tapmışdır.

64

DİFERENSİAL TƏLİM

Şövkət Ələkbərova haqqında fikir söyləyir. Şövkət Ələkbərovanın repertuarından mahnılar oxuyur.

1. Dinlənilmiş mahnılara ritm tutur.
2. Şövkət Ələkbərovanın ifa etdiyi mahnılara şəkil çəkir.

«Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından sonra isə «Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça dinlənir və notla oxunulur. Aparılan fikir mübadiləsindən sonra şagirdlər belə bir nəticəyə gəlir ki, Şövkət Ələkbərova həm xanəndə, həm də müğənni olmuşdur.

Musiqi dinləyək və melodiyanın bir parçasını notla ifa edək
Cahangir Cahangirov.
 «Füzul» kantatasının II hissəsindən bir parça

4

ŞİRİN DİL
 Musiqisi Emin Sabitoğlunun, sözləri Kərkük bayatıları.

I
 Şirin dil, şirin dil,
 Al bağrımı, şirin dil.
 Nə deyirsən, yad desin,
 Öz dilimdi şirin dil.
 Şirin dil, şirin dil,
 Ana dili, şirin dil.
 Həm təbibdi, həm malhəm
 Şirin söhbət, şirin dil.

Nəqərat:
 Şirin düşər,
 Zülf üzə şirin düşər.
 Fərhad qaya çapanda,
 Yadına Şirin düşər.

Emin Sabitoğlunun «Şirin dil» mahnısı Şövkət Ələkbərovanın repertuarında xüsusi yer tuturdu. Mahnının sözləri Kərkük bayatılarından götürülüb.

1. Şövkət Ələkbərova hansı muğamları oxumuşdur?
 2. Şövkət Ələkbərova hansı filmlərdə mahnı ifa etmişdir?
 3. Şövkət Ələkbərova haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

5

65

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Emin Sabitoğlunun Kərkük bayatılarına yazdığı «Şirin dil» mahnısı öyrədilir.

Təpşiriq 1. Ş.Ələkbərova haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.
Təpşiriq 2. «Şirin dil» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Emin Sabitoğlu haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

- Müəllimin internetdən topladığı materiallar əsasında.
- Şagirdlərin fərdi olaraq tapdıqları materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Füzuli» kantatasının II hissəsində solo oxuyan ifaçı kimdir?

- a) S.Qədimova b) R.Muradova c) Ş.Ələkbərova

2. E.Sabitoğlunun «Şirin dil» mahnısının sözləri hansı xalqa məxsusdur?

- a) Azərbaycan bayatıları b) Kərkük bayatıları c) İran bayatıları

33. BƏHRAM MANSUROV VƏ MUĞAM OPERASI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi üsullardan istifadə olunur.

1

Şagirdlər «Heyratı» zərbi-muğamının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim bu zərbi-muğamın adını şagirdlərin yadına salır və qeyd edir ki, Ü.Hacıbəyli «Leyli və Məcnun» operasında sərkərdə «Nofəlın ariyası» üçün bu musiqi nümunəsindən istifadə etmişdir.

Müəllim Xalq artisti, məşhur tarzən Bəhram Mansurovun həyat və yaradıcılıq yolu ilə əlaqədar məlumat verir. Şagirdlərə məlum olur ki, B.Mansurovun ailəsinin kökü də musiqiçilərlə bağlı olmuş və onun babasının İçərişəhərdəki evlərində mün-təzəm olaraq muğam gecələri keçirilmişdir. Eyni zamanda müəllim muğamlarımızın qorunmasında B.Mansurovun rolundan, onun bu sahədə gördüyü işlərdən şagirdlərə məlumat verir.

2

B.Mansurovun ifasında «Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça səslənir. Tədqiqat sualı kimi «*Bəhram Mansurovun ifasında «Bayatı-Şiraz» muğamı hansı keyfiyyətlərinə görə fərqlənir?*» – verilə bilər.

Bundan sonra «Rast» muğamından «Hüseyni» rəngi əvvəlcə dinlənilir, sonra isə şagirdlər rəqs xarakterli bu rəngi notla oxuyurlar.

26-cı MÖVZU

**BƏHRAM MANSUROV
VƏ MUĞAM OPERASI**

Behram Mansurov

Məşhur tarzən Bəhram Mansurov Bakı şəhərində 1911-ci ildə anadan olmuşdur. Qədim İçərişəhərdə yaşayan Mansurovların evi sanki bir muğam ocağı idi. Bu evdə Bəhram Mansurovun musiqişünas babası Məşədi Məlik bəy təşkilatçılığı ilə musiqi gecələri təşkil olunur və doğma Azərbaycanımızın hər yerindən muğam biliciləri, xanəndələr, musiqiçilər və məclisə toplaşır-dılar. Seyid Əzim Şirvani, Xurşidbanu Natəvan, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev kimi şəxsiyyətlər də bu məclislərin qonağı olmuşdular. Balaca Bəhramın yaşadığı bu evdə cürbəcür xalq calığı alətləri var idi. Böyüklər evdə olmayanda o, tarlardan birini götürüb kökdən salana kimi çalırdı.

Beləliklə, Bəhranı artıq 19 yaşında Müslüm Maqomayev ilk notlu xalq calığı alətləri orkestrinə, sonradan Opera və Balet Teatrına solist-tarzən kimi dəvət edir. Bəhram operada Hüseynqulu Sarabski, Yavər Kələntərli, Hüseynağa Hacıbababəyov, Ələvsət Sadiqov, Haqiqət Rzayeva kimi müğənni-xanəndələrlə birgə işləyir. Bəhram Mansurov Rübəbə Muradova, Sara Fədimova, Əbülfət Əliyev, Zeynəb Xanlarova və digər sənətkarlarla da çiyin-çiyinə çalışmışdır. 1978–1983-cü illərdə onun ifasında bütün Azərbaycan muğamları UNESCO xatı ilə vallahə və CD-lərə yazılaraq bütün dünyaya yayılmışdır. Dünya Beynəlxalq Muğam Simpoziumlarında Azərbaycanı məhz Bəhram Mansurov təmsil etmişdir. O, 1978-ci ildə Xalq artisti kimi fəxri ada layiq görülmüşdür.

Mahnını dinləyərək və notla oxuyaq

«Rast» muğamından «Hüseyni» rəngi.
İfa edir Behram Mansurov

Bu musiqi parçasını Bəhram Mansurovun oğlu bəstəkar Eldar Mansurov nota köçürmüşdür.

66

DİFERENSİAL TƏLİM

B.Mansurov haqqında fikir söyləyir.
Melodiyanı notla ifa edir.

1. Tar musiqi alətini tanıyır.
2. Melodiyaya ritm tutur.

İkinci dinlənilən musiqi «Leyli və Məcnun» operasından «Elçilik səhnəsi» Bəhram Mansurovun müşayiətində səsləndirilir.

Aparılan fikir mübadiləsindən məlum olur ki, muğam operalarında tar musiqi aləti solo-muğam oxuyanlara müşayiətçi kimi iştirak edir.

Musiqi dinləyək

«Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça. İfa edir Bəhram Mansurov

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Elçilik» səhnəsi. Bəhram Mansurovun müşayiəti ilə

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

GƏLDİM
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Man a - na - na - na - na - da - gal - dim.
Bağ - gəl - le - nan - da - gal - dim.
İ - gid bir oğ - lan - ga - lib.
E - git - dim, mən - da - gal - dim.

Bu mahnını bəstəkar Səid Rüstəmov Bəhram Mansurovun ifasında nota köçürmüşdür.

1. Bəhram Mansurov kimin nəvəsi idi?
2. Məşədi Məlik bəyin evində keçirilən Bakı muğam məclisində hansı məşhur şəxsiyyətlər iştirak edirdi?
3. Bəhram Mansurov Opera və Balet Teatrına kim dəvət etmişdi?
4. Tar musiqi aləti haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

2

5

3

Yaradıcı tətbiq etmə

«Gəldim» Azərbaycan xalq mahnısı şagirdlərə öyrədilir. Mahnının vətənpərvərlik mövzusunda olduğu aydınlaşdırılır.

Təpşırıq 1. Tərzən B.Mansurov haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Təpşırıq 2. «Gəldim» Azərbaycan xalq mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Mövzu ilə bağlı məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TƏPŞİRİQLƏRİ

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

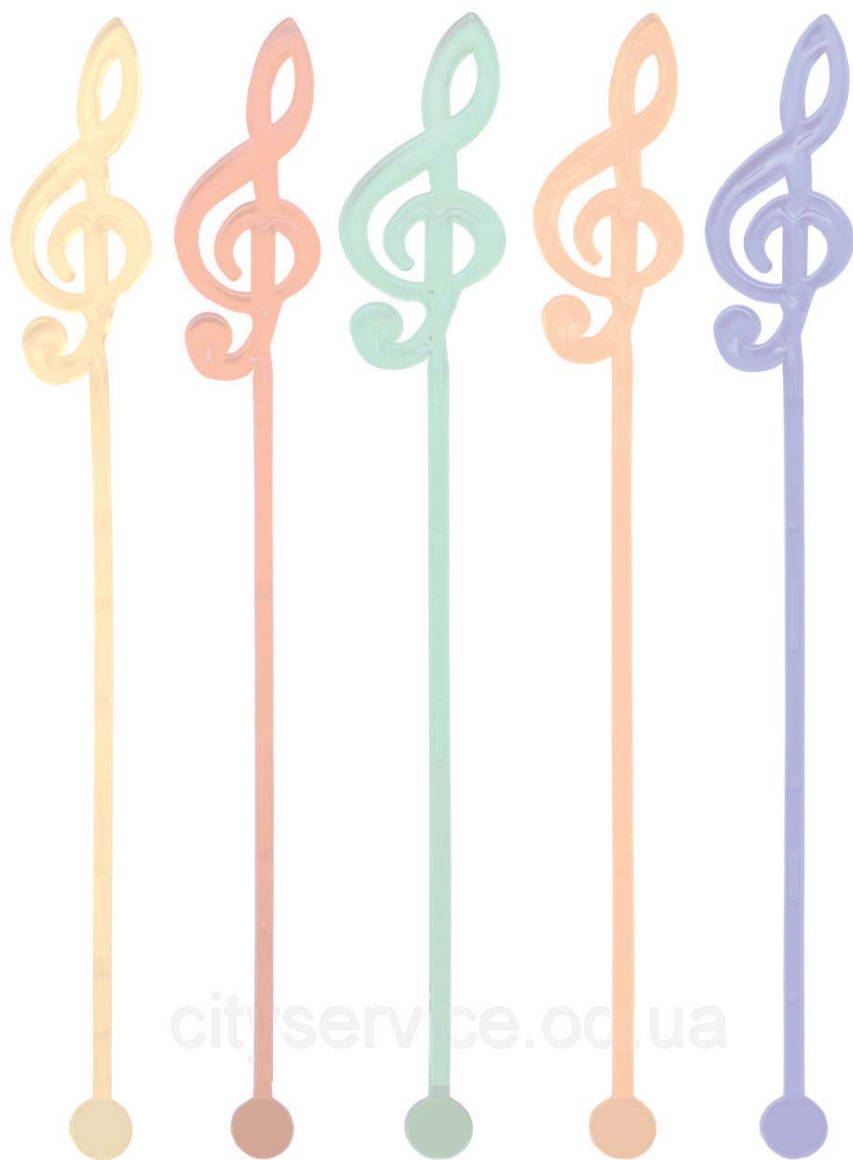
1. B.Mansurov hansı musiqi alətində ifa etmişdir?

- a) kamança b) tar c) balaban

2. Bəstəkar Eldar Mansurov kimin oğludur?

- a) T.Quliyevin b) B.Mansurovun c) F.Əmirovun

34. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

MUSIQI REPERTUARI

DARÇINI
(Azərbaycan xalq rəqsi)

Moderato

The musical score is written for piano and bass. It consists of five systems of two staves each. The tempo is marked 'Moderato'. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 6/8. The score includes several trills (tr) and a mezzo-forte (mf) dynamic marking. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, while the bass part provides a harmonic accompaniment with chords and single notes.

Ü.HACIBƏYLİ. «O OLMASIN, BU OLSUN» OPERETTASINDAN
«MƏŞƏDİ İBAD VƏ RÜSTƏM BƏYİN DUETİ»

Allegretto (con bravura)

Rüstəm bəy

Mə-şə-di İ-bad sən bi-zə xoş gə-lib bi-zi şad e-lə-din,
Söy-lə gö-rüm bir mə-nə cib do-lu-dur-mu pul i-lə?

bir de gö-rüm nol-du ki, nol-du-ki bi-zi yad e-lə-din.
Gəl sə-nə mən qız ve-rim nə i-şin var-dır dul i-lə.

CƏNGİ
(Azərbaycan hərbi xalq rəqsi)

Allegretto ♩ = 112

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of ten staves of music. The first staff begins with a treble clef and a common time signature. The tempo is marked 'Allegretto' with a quarter note equal to 112 beats per minute. The score features various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are two first and second endings marked '1.' and '2.' at the end of the piece. A trill (tr) is indicated above a note in the eighth staff.

Ü.HACIBƏYLİ. «KOROĞLU» OPERASINDAN KOROĞLUNUN ARIYASI

Moderato

qəh - rə - man.

KOR-OĞLU *mf*

Mə - ni ya - şat - dı mə - ni bö - yüt - dü bu qəh - rə -

mf

man bu qəh - rə - man xal - qım mə - nim ya - şa -

f

Presto *f*

- sin

Ü.HACIBƏYLİ. «LEYLİ VƏ MƏCNUN» OPERASINDAN NOFƏLİN ARIYASI

Moderato

The piano introduction consists of two systems of music. The first system features a treble clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#) and a common time signature (C). The bass clef part provides a steady accompaniment. The second system continues the accompaniment, marked with a forte dynamic (*ff*), and concludes with a fermata over the final chord.

NOFƏL

The vocal part is written in bass clef with a key signature of three sharps and a common time signature. The lyrics are: "Ey xəs - tə, nə - dir bu çək - di - yin zəh - mə - ti rəng, et - di - yin dur - ri gənc?". The piano accompaniment is shown in two systems, with the first system marked with a forte dynamic (*f*) and the second system marked with a piano dynamic (*sp*). The piano part provides a rhythmic and harmonic support for the vocal line.

İ.ŞTRAUS. «VYANA MEŞƏSİNİN NAĞILI» VALSI

INTRODUCTION

Tempo di Valse

The image displays the musical score for the introduction of Johann Strauss's waltz. It consists of six systems of music, each with a treble and bass clef staff. The score begins with a piano (*p*) dynamic and a tempo marking of 'Tempo di Valse'. The first system shows the initial melodic line in the treble and a supporting bass line. The second system continues the melody with some chromatic movement. The third system features a change in dynamics to *f* (forte) and includes a series of chords in the bass. The fourth system shows a return to *p* dynamics and includes a key signature change to one flat. The fifth system continues with a steady bass line and a melodic line in the treble. The sixth system concludes the introduction with a final chord and a dynamic marking of *f*.

«QAYTAĞI» AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSİ
(Fortepiano üçün işləyən Tofiq Quliyevdir)

Presto

The musical score is written for piano and consists of five systems of music. The first system begins with a piano (*f*) dynamic and a *Presto* tempo marking. The music is in 6/8 time and features a melody in the right hand and a bass line in the left hand. The second system continues the melody and bass line. The third system introduces a forte (*f*) dynamic. The fourth system continues the melody and bass line. The fifth system concludes the piece with a first ending (marked '1') and a second ending (marked '2').

First system of musical notation, featuring a treble and bass clef. The treble clef part consists of a continuous eighth-note melody. The bass clef part provides a simple harmonic accompaniment with quarter notes.

Second system of musical notation. The treble clef part continues with eighth-note patterns and includes some slurs. The bass clef part features a more complex accompaniment with chords and a *br* (brass) marking.

Third system of musical notation. The treble clef part includes a trill (*tr*) in the final measure. The bass clef part has a more intricate accompaniment with a *(a.)* marking and various chordal textures.

Fourth system of musical notation. The treble clef part features a melodic line with slurs and ties. The bass clef part continues with a complex accompaniment, including a *tr* marking in the final measure.

Q.QARAYEV. «YEDDİ GÖZƏL»
BALETİNDƏN «SLAVYAN GÖZƏLİ»

Allegretto grazioso

p staccato

1. 2. 72 *mf legato*

74 *mf p stacc.*

mf dim.

p

Q.QARAYEV. «YEDDİ GÖZƏL» BALETİNDƏN «GÖZƏLLƏR GÖZƏLİ»

Andante

V-ni

p molto espress.

Fl.

Cl.

cresc.

mf

ff

fff

C.CAHANGİROV. SKRİPKA VƏ SİM FONİK ORKESTR ÜÇÜN
KONSERTİN III HİSSƏSİ

Allegro
Violino *ff*

Allegro
Piano *f*

The image shows a musical score for Violino and Piano. The Violino part is in the upper system, marked *Allegro* and *ff*. It features a melodic line with various ornaments and fingerings (1, 2, 3, 4, 3, 4, 2). The Piano part is in the lower system, also marked *Allegro* and *f*. It consists of a rhythmic accompaniment with chords and arpeggiated figures. The score is written in a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a common time signature (C). The first system is followed by two more systems of music, each with a Violino and Piano part. The second system continues the melodic and rhythmic themes. The third system shows a change in the Piano part, with a *mf* dynamic and a more complex rhythmic pattern. The score ends with a double bar line and repeat signs.

BU GÜN AYIN ÜÇÜDÜR
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

Bu gün a - yın ü - çü - dür de gü - lüm na - nay
ay - na - ni - nay gir - mə - bos - tan i - çi - dir
yar gir - mə - bos - tan i - çi - dir. Do - daq - la
rın bal şə - kər. Di - lin ba - dam i - çi - dir.
yar di - lin ba - dam i - çi - dir. Qız be - lin in -
cə - dir in - cə Ləb - lə - rin qön - çə - dir - qön - çə
Qız be - lin in - cə - dir in - cə ləb - lə - rin qön - çə - dir, qön - çə.

A.MƏLİKOV. «MƏHƏBBƏT ƏFSANƏSİ» BALETİNDƏN
XALQ SƏHNƏSİ

Moderato

The musical score is written for piano and violin. It begins with a **Moderato** tempo and a **mp** (mezzo-piano) dynamic. The piano part features a steady accompaniment of chords and eighth notes. The violin part has a melodic line with several triplet markings. The score includes a **rit.** (ritardando) section followed by a **Tempo I** section. The piano part continues with a complex rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, while the violin part has a more active melodic line with triplets and slurs. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4.

S.HACIBƏYOV. «KARVAN» SİMFONİK
LÖVHƏSİNDƏN BİR PARÇA

Andante con moto

The image displays four systems of musical notation for a piano accompaniment. Each system consists of a grand staff with a treble and bass clef. The tempo is marked 'Andante con moto'. The first system begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a common time signature. The right hand features a melodic line with slurs and accents, while the left hand provides a steady accompaniment. The second system continues the melodic development in the right hand, with some triplet markings. The third system shows further melodic elaboration, including a triplet in the right hand. The fourth system concludes with a dynamic marking of 'p' (piano) and a hairpin crescendo leading to the end of the system.

The image displays three systems of piano sheet music, each consisting of a grand staff with a treble and bass clef. The music is characterized by intricate fingering and articulation. The first system features a treble staff with a series of sixteenth-note runs, heavily accented with slurs and fingerings such as 3, 6, 6, 3, and 4. The bass staff provides a simple accompaniment of quarter and eighth notes. The second system continues the treble staff's melodic line with slurs and fingerings like 7, 7, 7, 7, 3, and 6. The bass staff accompaniment remains consistent. The third system shows further development of the treble staff's melodic line with slurs and fingerings including 6, 3, 6, 6, and 6. The bass staff accompaniment concludes with a final cadence.

S.HACIBƏYOV.
«GÜLŞƏN» BALETİNDƏN «YALLI»

Maestoso
ff

The musical score is written for piano in 2/4 time. It begins with a *Maestoso* tempo marking and a fortissimo (*ff*) dynamic. The first system features a complex chordal texture in the right hand and a steady eighth-note bass line. The second system features a melodic line in the right hand and a more active bass line. The third system continues the melodic development in the right hand. The fourth and fifth systems show a dense, rhythmic texture with sixteenth-note patterns in the right hand and a steady bass line.

S.HACIBƏYOV.
«GÜLSƏN» BALETİNDƏN «PAMBIQ YİĞİMİ»

Allegretto

The musical score is written for piano and consists of five systems, each with a treble and bass staff. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Allegretto'. The first system begins with a complex piano introduction featuring many chords and sixteenth notes. The second system continues with similar rhythmic patterns. The third system features a melodic line in the right hand with a long slur. The fourth system has a more active right hand with eighth notes. The fifth system concludes with a melodic phrase in the right hand and a simple bass line.

V.MUSTAFAZADƏ.
«MART» FORTEPIANO PYESI

Moderato

The musical score is written for piano and consists of six systems of two staves each. The tempo is marked 'Moderato'. The key signature is one flat (B-flat major), and the time signature is 4/4. The score includes various musical notations such as slurs, triplets, and a five-note chord. The first system shows a long melodic line in the right hand and a rhythmic accompaniment in the left hand. The second system features a triplet in the right hand. The third system has a five-note chord in the right hand. The fourth system features a triplet in the right hand. The fifth system has a triplet in the right hand. The sixth system features a triplet in the right hand.

C.GERŞVİN.
BLYUZ TONLARINDA RAPSODİYA

Molto moderato (♩=80)

Orkestr
(Piano II)

mf (Clar)

17

poco rit.

10

p

The image shows a page of musical notation for George Gershwin's 'Blues in F'. The score is for Piano II and includes a clarinet part. The tempo is 'Molto moderato' with a quarter note equal to 80 beats per minute. The key signature is one flat (F major). The score is divided into two systems. The first system starts with a piano part in the left hand and a clarinet part in the right hand. The piano part has a 'p' dynamic marking. The clarinet part has an 'mf' dynamic marking and a 'tr' (trill) marking. The second system continues the piano part with a 'poco rit.' (poco ritardando) marking and a 'p' dynamic marking. The score includes measures 17 and 10, with a 'tr' marking above measure 10. The piano part has a 'p' dynamic marking. The clarinet part has a 'tr' marking above measure 10. The score is written for Piano II and includes a clarinet part.

Ü.HACIBƏYLİ. «LEYLİ VƏ MƏCNUN» OPERASINDAN
«LEYLİ VƏ İBN SALAMIN DUETİ»

Allegro moderato

İBN-SALAM

Ley - li, Ley - li. bu od - lu səs

Məc - nu - nun - dur, mən ta - ni - yı - ram o -

- nu. Mə - gər Ley - li, bəs bu

çu - nun əl çək - mə - yib - dir - mi sən - dən,
in - di - də? Ley - li söy - lə

MƏN AŞIQ
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

Gir-dim ya-rın bağ - ça - sı - na, gül di - bin - də
gül bi - tər. As - ta ye - ri, xır - da - ca ya - rım,
A - şı - qəm, əq - lim ge - dər. // - lim ge - dər.

Ü.HACIBƏYLİ. «KOROĞLU» OPERASINDAN
«KOROĞLUNUN ARIYASI»

Allegro moderato

mf

Sev - dim sə - ni mən ey Ni - ga -
On - dan müş - kül - dür ay - rı düş -

- rım, rə - na gö - zə - lim şən ba - ha
- mək la - kin çə - tin - dir bu gö - rüş

- rım Sev - dim sə - ni ca - nan,
- mək. Ol - dum bu yol - da mən,

Ü.HACİBƏYLİ. «KOROĞLU» OPERASINDAN «AŞIQ» MAHNISI

Allegro moderato

KOR-OĞLU *mf*

Ba - lam - ey!

Sə - ni gör - düm a - şıq ol - dum,

dər - də sal - dım ca - nı - mı. A - la göz - lər,

dad - lı söz - lər, qa - ra - qaş - lər iş və naz - lər, can a - lan yar,

tök - dü na - haq qa - nı - mı, nö - dirəm - rin ta - ci - da - rım,

sər - və - rimi! naz - lı ya - rım,

EVLƏRİ VAR XANA-XANA

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

1. Ev - lə - ri var, a gü - lüm, xa - na - xa - na.
Mən kül ol - dum a - man, a - man, ya - na - ya - na.
Mən kül ol - dum a - man, a - man, ya - na - ya - na.
Yay - lı - ğı - nın ya - nı bu - ta,
Mə - ni sal - dın a - man, a - man ya - nar o - da.
Mə - ni sal - dın a - man, a - man ya - nar o - da.

Ü.HACIBƏYLİ. «LEYLİ VƏ MƏCNUN» OPERASINDAN UVERTÜRA

Allegro moderato

f *p* *cresc.* *f* *f* *tr*

Ü.HACIBƏYLİ. «LEYLİ VƏ MƏCNUN» OPERASINDAN «QIZLAR XORU»

Allegro moderato

QIZLAR

Ley - li - ni qoy - ma

mək - to - bə get - sin, Ley - li - ni qoy - ma mək - to - bə get - sin,

yax - şı a - dı - nı ya - man e - dir, Ley - li,

ya - man e - dir, Ley - li, xal i - çin - də. Siz - la - ri bad - nam,

NİYAZI. «RAST» SİMFONİK MUĞAMININ GİRİŞİ

Maestoso e espressivo

The musical score is written for piano and bass. It begins with the tempo and mood marking "Maestoso e espressivo". The first system shows a piano introduction with dynamics ranging from piano (p) to forte (f). The second system continues with a piano section marked "p dolce" and a forte section. The third system includes a ritardando ("rit.") section followed by a return to tempo ("a tempo") and a piano section. The fourth and fifth systems feature intricate rhythmic patterns, primarily using triplets and sixteenth notes, with dynamics ranging from piano to forte.

«QARABAĞ ŞİKƏSTƏSİ»
(Azərbaycan zərbi-muğamı)

Allegro moderato

The musical score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. It consists of four staves of music. The first staff begins with a dynamic marking of *f* and is labeled with 'A'. The second staff contains two sections labeled 'B'. The third staff contains a section labeled 'C'. The fourth staff continues the musical development. The tempo is marked 'Allegro moderato'.

P.I.ÇAYKOVSKI.
4№-Lİ SİMFONİYANIN FİNALI

Allegro con fuoco

The musical score is written for piano and strings. It begins with a piano introduction marked *ff* (fortissimo). The piano part features a complex, rhythmic accompaniment with many sixteenth and thirty-second notes. The string part enters with a melodic line, marked *mf* (mezzo-forte). The score includes dynamic markings such as *dim.* (diminuendo) and *mf*. The tempo is *Allegro con fuoco*. The key signature is one flat (B-flat major/D minor). The time signature is 4/4. The score is divided into five systems, each with a grand staff (treble and bass clefs). The first system shows the piano introduction. The second system shows the piano and strings. The third system shows the piano and strings, with the word *Fiat* above the piano part and *V-ni, V-le* below the string part. The fourth system shows the piano and strings. The fifth system shows the piano and strings. The score ends with a double bar line.

11628

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSİQİ 8

*Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə dərsliyin*

METODİK VƏSAİTİ

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

Oqtay Məmmədəğa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Firəngiz Şahmurad qızı Hidayətova

Redaktor

Bədii və texniki redaktor

Dizayner

Üz qabığı

Korrektor

Sevinc Nuruqızı

Abdulla Ələkbərov

Səadət Quluzadə

Firuzə İbrahimova

Ülkər Şahmuradova

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi: 2019-081)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,82. Fiziki çap vərəqi 6,0. Formatı 70x100¹/₁₆.

Səhifə sayı 96. Ofset kağızı. Məktəb qamituru. Ofset çapı.

Tiraj 7695. Pulsuz. Bakı–2019.

«Aspoliqraf LTD» MMC

Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

PULSUZ

